



Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf
Koordinacija i redaktura: Suad Alic i Emir Adzovic

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava

Podučavati demokratiju

Knjiga VI

**Propratni materijali za nastavnike obrazovanja
demokratije i ljudskih prava**

Uređivači/autori: Rolf Gollob Peter Krapf

Ilustracije: Peti Wiskemann

**Knjiga VI u serijalu od I do VI knjige Obrazovanje za
demokratiju i ljudska prava**

Nastavne jedinice, koncepti, metode i modeli

Publikacija Vijeća Europe

Mišljenja izrečena u ovom djelu odgovornost su autora i ne odražavaju nužno zvanični stav Vijeća Evrope.

Sva prava se zadržavaju. Niti jedan dio ovog izdanja ne smije se prevoditi, koristiti niti umnožavati na bilo koji način, elektronski (CD, internet, itd.) ni mehanički, uključujući i fotokopiranje, snimanje i bilo kakvo pohranjivanje informacija, bez prethodnog pismenog dopuštenja Odjela za javno informiranje i publikacije Direkcije za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Ovu knjigu sačinio je, dizajnirao i uredio IPE (Međunarodni projekti u obrazovanju; www.phzh.ch/ipe), centar pri Univerzitetu za obrazovanje učitelja u Zurichu (PHZH).

Sufinansirala ju je SDC – Švicarska agencija za razvoj i saradnju.



International Projects in Education
Transferzentrum für internationale Bildungsprojekte



Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Tekst je lektorisao Odjel za izradu dokumenata i publikacija (DPPD), Vijeće Evrope

Ilustracije: Peti Wiskemann

Naslovnica: Peti Wiskemann

Prijelom: Ogham/Mourreau

Koordinacija i redaktura: Suad Alic i Emir Adzovic

Izdaje Vijeće Evrope

F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>

® Vijeće Evrope, decembar 2008
štampano u Belgiji

Suautori i saradnici

Emir Adžović - Bosna i Hercegovina
Saliha Agić - Bosna i Hercegovina
Suad Alić - Bosna i Hercegovina
Irena Batić - Bosna i Hercegovina
Emina Dedić - Bosna i Hercegovina
Elisabeth Hösli - Švicarska
Mirjana Knežević - Bosna i Hercegovina
Dunja Lazić - Bosna i Hercegovina
Franziska Gerster - Švicarska
Helen Lehmann - Švicarska
Sabrina Marruncheddu - Švicarska
Michel Herode - Belgija
Reto Moritzi - Švicarska
Monique Nobs - Švicarska
Michel Rapp - Njemačka
Valerie Shaw – Ujedinjeno Kraljevstvo
Vedrana Spajić-Vrkas - Hrvatska
Keith Sprague - Švicarska
Zoran Stojanović - Bosna i Hercegovina
Zdravko Sunkić - Bosna i Hercegovina
Valerie Travis – Velika Britanija
Kemal Velagić - Bosna i Hercegovina
Wiltrud Weidinger - Švicarska

Sadržaj

Uvod	9
Poglavlje 1 – Stvaranje razredne atmosfere	
Uvod	11
1.1. Podudarne kartice	12
1.2. Prava, odgovornosti i pravila u razredu	13
1.3. Identitet grba	15
1.4. Buket cvijeća	17
1.5. Kineski štapići	18
Poglavlje 2 – Pojašnjavanje vrijednosti	
Uvod	19
2.1. Igra splava	20
2.2. Sistemi vrijednosti	21
2.3. Životna filozofija	23
Poglavlje 3 - Upoznavanje ljudskih prava	
Uvod	25
3.1. Plakat o ljudskim pravima	27
3.2. Špage	29
3.3. Drvo ljudskih prava	30
3.4. Vožnja balonom	31
3.5. Želje i potrebe	33
3.6. Kutija s blagom	34
Poglavlje 4 – Doživljavanje drugih	
Uvod	35
4.1. Svi različiti, svi jednaki	36
4.2. Razlika	37
4.3. Tačno ili netačno	38
4.4. Prvi utisci	39
4.5. Svi imamo predrasude	40
4.6. Svi smo ravnopravni ali neki su ravnopravniji od drugih	42
4.7. Turisti	43
4.8. <i>Globingo</i> : "Ljudsko biće je dio cijelog svijeta"	45

Poglavlje 5 – Omogućiti djelovanje pravde

Uvod	47
5.1. Nije pošteno	48
5.2. Izuzetak	49
5.3. Igra puzzle (slagalice)	50
5.4. Uloga zakona.....	51
5.5. Stajališta o pravdi.....	53

Poglavlje 6 – Razumijevanje političke filozofije

Uvod	55
6.1. Osnovni koncepti političke misli	56
6.2. Stavovi prema moći.....	57
6.3. Da sam madžioničar	59

Poglavlje 7 – Učestvovanje u politici

Uvod	61
7.1. Zidovi tišine	62
7.2. Moja razmišljanja o diktaturi	63
7.3. Upitnik o stavovima prema promjeni	64
7.4. Projekat planiranja.....	67
7.5. Mi i svijet	69
7.6. Trebamo li učestvovati u politici?	71
7.7. Kako vlast utiče na naš život?	73
7.8. Načini učestvovanja u demokratiji	74
7.9. Politički ciklus.....	75

Poglavlje 8 – Kako se nositi sa konfliktima

Uvod	79
8.1. Win-win rješenja	80
8.2. Strukturisani pristup rješavanju konflikta.....	81
8.3. Porodični i vršnjački konflikt	83
8.4. <i>Brainstorming</i> sastanci o sukobu i miru	84
8.5. Kipovi.....	85
8.6. Kažnjavanje naspram pozitivnog rješavanja konflikta	86
8.7. Manjine	88
8.8. Slike rata i mira	90

Ilustracije

Uvod	91
1. Stvaranje razredne atmosfere	92
2. Pojašnjavanje vrijednosti.....	93
3. Upoznavanje ljudskih prava	94
4. Doživljavanje drugih	95
5. Omogućiti djelovanje pravde	96
6. Razumijevanje političke filozofije	97
7. Učestvovanje u politici.....	98
8. Kako se nositi sa konfliktima	99

Uvod

1. Što ova knjiga nudi?

Ova knjiga sadrži zbirku 47 vježbi i modela za Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava (EDC/HRE) u školama kao i u neformalnom obrazovanju. Ovi modeli podučavanja osiguravaju okvir za poticanje učenika, te daju primjere i pomažu razumijevanju općih principa demokratije i ljudskih prava.

Korisnik će uvidjeti da mnogi od tih modela podučavanja ne zahtijevaju prevelike resurse koji su jednostavni. (niskobudžetni princip).

U lekciji ili nastavnoj jedinici, poželjno je da nisu više od četiri lekcije, ovi modeli se moraju uklopiti u kontekst, pritom obično slijedeći trostepenu strukturu:

1. Lekcija ili nastavna jedinica počinje uvodom kako bi se objasnila tema lekcije, njena svrha i ciljevi. Učenici postaju zainteresirani za temu.
2. Učenici primaju upute kako obaviti zadatak i potrebne materijale. Potom se učenici uključuju u svoje aktivnosti.
3. Ovo je faza pomnog razmišljanja, rasprave i uputa. Uobičajene metode su povratne informacije od učenika, razredne rasprave, kritičko razmišljanje i upute nastavnika kako bi se uveo ključni koncept osnovnog modela. Bez te treće faze, učenici će steći utisak da je to samo igranje.

Prva i druga faza nisu uključene u prezentaciju modela (druga faza). Uvodi u poglavljima daju kratko objašnjenje o ključnom konceptu ili pitanju koje je u fokusu vježbi u tom dijelu. Ovdje se može naći podrška za treću fazu. Ciljna grupa ove knjige je iskusniji nastavnik i nastavnik koji je spreman potrošiti nešto vremena na pažljivu pripremu lekcije. Priprema prije svega predstavlja pažljivo razmišljanje, fokusirajući se na treću fazu. Koje povratne informacije ću dobiti od učenika? Koje osjećaje će ova vježba pobuditi? Koji je ključni koncept koji bi moji učenici trebali razumjeti? Kako ga planiram uvesti? Na koji način se poslije može primijeniti?

Koje pitanje nastavnik poslije izabere i način na koji on odgovora može se razlikovati, u zavisnosti od pojedinih grupa učenika, njihove dobi i kulture kojoj pripadaju. Opisali smo primjere kako primijeniti neke od modela u ovoj knjizi kao i u ostalim knjigama ovog izdanja knjige Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.

Mnogi zadaci su prihvatljivi za razne dobne grupe, jer nivo razmišljanja može varirati. Međutim, neki modeli su kompleksniji i apstraktniji od drugih i stoga primjereniji za malo naprednije učenike.

2. Zajednički evropski pristup obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

Korisnik će otkriti da modeli slijede različite pristupe učenju i podučavanju. Neki se fokusiraju na stvaranje autentičnog iskustva (npr. „buket cvijeća“, ili „igra puzzle(slagalice)“), drugi pak naglašavaju učeničku aktivnost tokom igrokaza (npr. „Turisti“). Postoji i treća kategorija materijala koja se fokusira na specifične teme i koja se više bazira na materijale (npr. „Osnovni koncept političke misli“). Konačno, tu su dizajni za projektni rad koji vodi ka proizvodu (npr. „Plakat o ljudskim pravima“).

Veliki broj pristupa odražava činjenicu da su ovoj knjizi doprinijeli autori iz svih dijelova Evrope. Oslanjali su se na razne izvore i tradicije učenja i podučavanja i izabrali modele koje poznaju iz svog praktičnog iskustva i testiranja u razredu.

Međutim postoji zajedničko razumijevanje obrazovanja za demokratiju i ljudska prava koje se provlači kroz svaki dio ove knjige, a tu poruku u knjizi Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, nose metode. Nastava o demokratiji i ljudskim pravima mora se provoditi u duhu tih principa, odnosno, nastava se mora provoditi kroz demokratiju i ljudska prava. Stoga ti modeli slijede princip učenja zasnovanog na zadacima i učenja kroz vlastito iskustvo. Ovakvo zajedničko razumijevanje može se uistinu nazvati *evropskim pristupom*.

Izvorna verzija ove knjige napisana je kao podrška seminarima za edukaciju nastavnika u oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava organizovanih u Bosni i Hercegovini nakon rata (1992-95). Vijeće Evrope je organiziralo seminare za nastavnike 1996.godine, a te aktivnosti su se nastavile do 2006. Cilj tih seminara bio je poduprijeti proces izgradnje mira nakon rata. Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo bi potaknuti mladu generaciju da razvije političku kulturu koja podupire moderno pluralističko i tolerantno društvo sa stabilnim demokratskim institucijama.

U prve dvije godine, autori ove knjige zajedno su radili na edukaciji nastavnika širom Bosne i Hercegovine tokom ljetnih seminara koji su trajali do dvije sedmice. Zaključili smo da su nastavnici jako zainteresirani i spremni prihvatiti izazov podučavanja svojih učenika o demokratiji i ljudskim pravima. Međutim, oni su hitno tražili materijale koji bi ih usmjeravali i pomogli im u njihovom radu. Za jednu godinu, napisano je prvo izdanje ove knjige. Uskoro je postalo poznato pod nazivom „Plava knjiga“, i to zbog svoje povezanosti s Vijećem Evrope, uveliko je koriste, i to ne samo nastavnici u Bosni i Hercegovini, već i u drugim zemljama uključujući i Rusku Federaciju, Moldaviju, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru. Povratne informacije korisnika doprinijele su poboljšanom izdanju iz 2000- te. Utvrdili smo da je velikom broju nastavnika potrebno usmjeravanje i podrška kada se radi o učenju zasnovanom na zadacima i integraciji učenja zasnovanog na zadacima i konceptualnog učenja, kao što je već spomenuto kroz gore navedeni trostepeni model.

Odgovorili smo tako što smo razvili model podučavanja koji detaljno opisuje tri koraka u sekvenci od četiri lekcije. Revidirane verzije tih modela mogu se naći u knjigama III, IV i V iz ove serije Obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Ovo izdanje modela podučavanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava više se ne odnosi na specifičan kontekst u Bosni i Hercegovini. S obzirom da modeli podučavanja predstavljaju zajednički evropski pristup prema obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, mogu se koristiti širom Evrope, kao i u drugim dijelovima svijeta. Različiti autori jedinstveni su kao svojevrsni hor, pjevaju istu pjesmu, ali različitim glasovima. Ovo omogućava korisnicima da izaberu i probaju različite pristupe i tradicije u okviru evropskog pristupa obrazovanju za demokratiju i ljudska prava.

Priznanja

Ovim putem želimo se zahvaliti svim autorima koji su doprinijeli ovoj knjizi i dali cijelo bogatstvo ideja i pristupa. Isto tako izražavamo našu zahvalnost nastavnicima, pedagoškim savjetnicima, trenerima i članovima grupa procjenitelja portfolia u Bosni i Hercegovini, koji su testirali modele i dali nam vrijedne povratne informacije. Zahvaljujemo gospodama Olöf Olafsdottir i Sarah Keating-Chetwynd iz Vijeća Evrope na njihovom strpljenju, ohrabivanju i podršci za potpunu realizaciju projekta. SDC(Švicarska agencija za razvoj i saradnju, Bern) dala je velikodušan doprinos kojim je omogućeno IPE(Međunarodni projekti u obrazovanju), institutu Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Zürichu, da nadzire projekt. Na kraju, specijalna zahvala gospodinu Emiru Adžoviću, Vijeće Evrope, Sarajevo, za njegovu nepokolebljivu potporu na svim seminarima za edukaciju nastavnika u Goraždu, Brčkom, Sarajevu, Banja Luci i drugdje, na kojima smo uveli „Plavu knjigu“ i dobili povratne informacije koje su unesene u ovu novu revidiranu verziju.

Zürich i Weingarten, juli 2008

Rolf Gollob

Peter Krapf

Prvo poglavlje - Stvaranje razredne atmosfere



Uvod

Slika prikazuje učenike koji rade u razredu. Na lijevoj strani, dječak i djevojčica rade zajedno, njihovi materijali, uključujući i globus, nalaze se na stolu. Izgleda kao da o raspravljaju o nečemu. U pozadini, učenik ili možda nastavnik drži predavanje. Djevojčica s desne strane podigla je ruku i čeka da je prozovu. Svi u razredu naporno rade i čini se da uživaju u tome. Atmosfera u razredu je od ključne važnosti za efikasan rad i učenje.

Ovih pet zadataka fokusira se na to kako stvoriti, odnosno uspostaviti atmosferu u razredu koja omogućava učenicima da se osjećaju ugodno i sigurno. Osnovni uslov govori u prilog efikasnosti u učenju i nastavi, jer ometanja obično postaju prioritet i oduzimaju i vrijeme i energiju.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava ima puno toga zajedničkog sa dobrim podučavanjem. Ovo se ne odnosi samo na ovih pet modela već na sve zadatke u knjizi.

Ovi modeli, međutim, nisu primarno zamišljeni kao alati za upravljanje razredom. Oni nose dublju, značajniju poruku. Danas je obrazovna reforma umnogome pitanje na koji način se odmaknuti od fiksiranog, prividno beskonačnog okvira znanja i uvida ka dinamičnijem konceptu cjeloživotnog učenja koje više zahtijeva razvoj kompetencija nego gomilanje podataka. S ovog stajališta, škola se smatra mikro zajednicom – mjestom gdje učenici nailaze na razna iskustva i probleme koji imaju puno toga zajedničkog sa životima odraslih. Stoga bi učenici trebali učiti kako se nositi s takvim problemima u školi. Takvi zadaci pomažu učenicima da njihova mikro zajednica funkcionise tako što će upoznavati jedni druge, usuglašavati se s pravilima unutar grupe, dijeliti lična iskustva s drugima i razvijati samopoštovanje, definirajući vlastiti identitet unutar grupe i u saradnji s drugima. Ovi zadaci jednako su važni i prikladni za mlađe i starije učenike, ali nivo razmišljanja može varirati.

Konačno, u okvirima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, ovi zadaci šalju jasnu poruku podučavanja *kroz i u duhu* demokratije i ljudskih prava. Svaki učenik je individua koja zajednici učenika i nastavnika u razredu daje nešto posebno i lično. Svaki učenik bi se trebao tretirati s interesom i poštovanjem. Svako pravilo trebalo bi se jednako primjenjivati na sve. To znači: „Ono šta mogu očekivati od drugih je ono šta oni mogu očekivati od mene.“ Učenici bi trebali biti svjesni ove poruke, stoga su promišljanje i kritičko razmišljanje u razredu ključni.

Vježba 1.1. – Podudarne kartice

Obrazovni cilj	Ovaj zadatak omogućava učenicima da ostvare kontakt s drugima na neprijeteći način.
Napomena	Nastavnici mogu koristiti ovaj zadatak kako bi procijenili potrebe u učenju i očekivanjima svojih učenika.
Materijali	Špil karata koje tvore parove.

Postupak

1. Nastavnik nasumce dijeli kartice i traži od učenika da pronađu drugu polovicu.
2. Kada su pronašli jedno drugo, učenici potroše 5 do 10 minuta tražeći neke osnovne informacije jedni o drugima:
 - ime
 - porodica
 - gdje žive
 - omiljena životinja ili pop grupa ili fudbalski tim ili boja itd.
3. Učenici se vraćaju na plenum. Svaki učenik ima priliku ostatku grupe kratko prikazati svoga partnera.¹
4. Učenici posjeduju u krug. Kako bi dali povratne informacije, nastavnik potiče učenike da komentiraju šta im je novo ili šta ih se posebno dojmilo.

Dodatak

Ova aktivnost može se dalje razviti tražeći, na primjer na nivou osnovne škole, da zajedno sjednu svi učenici čija je najdraža boja crvena, kako bi se stvorila mala raspravna grupa.

Varijacija

Učenici istražuju različite načine za prezentaciju svojih informacija, primjerice kroz pantomimu, mogu napraviti plakat kojim se reklamira njihov partner ili mogu napisati pjesmu.

Materijali

Špil karata na kojima je napisan i nacrtan predmet koji partner ima na drugoj kartici.

Ove kartice bi trebale prikazati tekst i slike koje bi omogućile mlađim učenicima sa poteškoćama u učenju da u potpunosti učestvuju u vježbi.

ruža – trn	dan - noć	nož - viljuška	cipela – čarapa
svjetlo – tama	sol - biber	olovka - papir	stol - stolica
vruć – hladan	visoko - nisko	jak - slab	dolje - gore
uključen - isključen	otvoren - zatvoren	veliki – mali	brzo - sporo
čist - prljav	hrapav - gladak	stati - ići	start - cilj
dobar – loš	da - ne	prijatelj – neprijatelj	debeo - mršav
sunce - mjesec	brat - sestra	dječak - djevojčica	

1. Ovo se treba objasniti prilikom uvođenja vježbe kako bi učenici mogli izabrati koliko toga o sebi žele otkriti.

Vježba 1.2. – Prava, odgovornosti i pravila u razredu

Obrazovni ciljevi	Ova aktivnost uvodi pristup „korak po korak“ sa učenicima kako bi se uspostavila demokratski usaglašena pravila za njihovu razrednu grupu. Učenici stiču osjećaj da je njihov doprinos važan i da imaju priliku uticati na sastavljanje pravila. Razvijaju osjećaj „vlasništva“ i doživljavaju aktivno sudjelovanje u stvaranju zajednice u razredu kao mikro društva. Učenici postaju svjesni povezanosti između prava, odgovornosti i pravila (koje su zakoni u kontekstu razreda).
Materijali	Veliki listovi papira koji su podijeljeni na tri djela.

Postupak

1. Koristeći „igru“ formiranja grupe (npr. dijeljenje sparenih kartica kako bi se formirale grupe žonglera, violinista itd.) razred se dijeli u tri, šest ili devet grupa u zavisnosti od veličine razreda. Ne bi trebalo biti više od 5 učenika u grupi. Svaka grupa je A, B ili C.
2. Svaka grupa imenuje glasnogovornika. Nastavnik traži kratku povratnu informaciju od grupa – kako su izabrali svog glasnogovornika?
3. Svaka grupa ima list papira podijeljen na tri dijela. Koristeći gornji dio papira, zapisuju ono za što vjeruju da su prava svake osobe (uključujući i nastavnika) u svom razredu. Trebali bi zabilježiti svaki prijedlog i svaki prijedlog treba biti numerisan.
4. Učenici daju povratne informacije, vođeni pritom slijedećim pitanjima. Koliko dobro ste po vašem mišljenju uradili zadatak? Šta ste svi radili da je pomoglo? Šta je odmoglo?
5. Učenici prosljeđuju svoj rad sljedećoj grupi (A do B, B do C, C do A).
6. Svaka grupa razmatra listu prava koju je napravila prethodna grupa, vođeni slijedećim pitanjima. Koje odgovornosti imamo kako bi poštovali ta prava? Šta trebamo raditi? Kako se trebamo ponašati? Na primjer: „Svako ima pravo da ga se čuje.“- „Mi imamo odgovornost da slušamo.“
 Koristeći iste brojevi koje su korišteni u odjeljku prava, učenici zapisuju odgovarajuću odgovornost (ako se ijedne mogu sjetiti) na centralnu trećinu papira.²
7. Doprinos nastavnika: pravila za pravila.
 - Odlučite o nekoliko pravila koja će biti istaknuta na vidnom mjestu u razredu.
 - Trebaju biti pozitivno formulisana - "uradi" nešto radije nego "nemoj" nešto uraditi.
 - Moraju biti konkretna i opisivati određeno ponašanje, na primjer pravo da te se čuje, mi imamo odgovornost da slušamo, pravilo – šuti dok drugi govore.
8. Učenici razmjenjuju listove papira još jedanput. Grupe razmatraju sve informacije prethodne dvije grupe i dogovaraju se o maksimalno pet pravila. Ova pravila se zapisuju masnim slovima na posljednju trećinu listova papira. Ova lista pravila se onda odvajaju i okači na zid. Glasnogovornik svake grupe objašnjava pravila svoje grupe cijelom razredu.
 Rasprava koju vodi nastavnik. Učenici identificiraju višak pravila i dogovaraju se koje će duplikate izbrisati. Neke grupe možda neće biti spremne dozvoliti da se njihova pravila izbrišu,

2. Učenicima ponekad može biti teško da pronađu odgovornost za svako pravo.

dok će druge grupe biti spremne. Učenici bi trebali donijeti odluku sa kojom bi se svi složili. Možda bi bilo bolje ostaviti duplikate za kasnije razmatranje, nego izuzeti rad određene grupe.

9. Glasanje za pravila. Svaki učenik dobiva četiri žetona da glasa za pravila koje on smatra da bi trebala vrijediti za razred. Mogu glasati dodjeljivanjem žetona kako oni to žele, npr. mogu željeti da daju sve svoje glasove za jedno pravilo ili da ih jednako raspodijele. Četiri pravila sa najvećim brojem glasova postaju pravila tog razreda. Mogu se napisati, može ih potpisati svaki učenik a zatim se mogu istaknuti na vidnom mjestu u razredu.
10. Zajedničko promišljanje. Šta je pomoglo? Šta je odmoglo? Na koji način ste doprinijeli aktivnostima? Jeste li primijetili da su doprinosi nekog drugog u razredu bili korisni? Šta su oni uradili?

Ovo je prva prilika za razred da počne primjenjivati i jačati svoja pravila. Nastavnik može pohvaliti učenika zbog poštivanja pravila. Ako je ikako moguće, nastavnik bi trebao ignorisati one kojih ih ne poštuju, u suprotnom, omogućit će im da se nađu u središtu pažnje iz negativnih razloga.

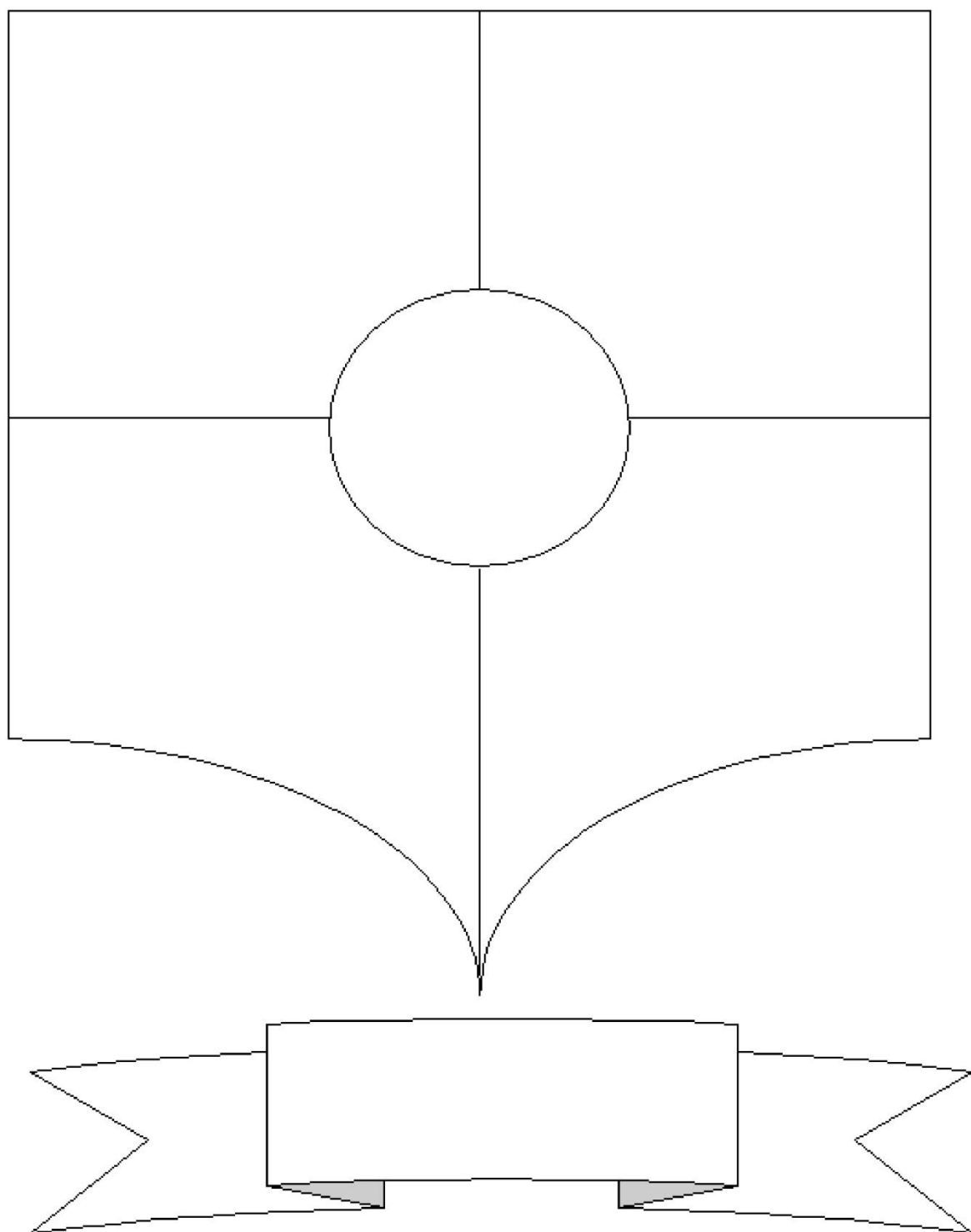
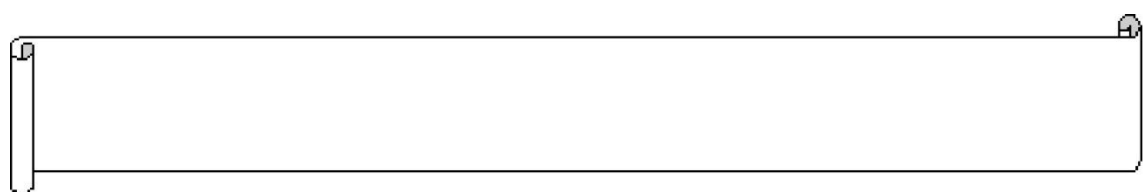
Vježba 1.3. – Identitet grba

Obrazovni ciljevi	Poticanje samopouzdanja, pojedinci se potiču da prepoznaju i slave svoje pozitivne strane. Grupe pronalaze svoje zajedničke ciljeve.
Napomena	Ovaj zadatak omogućava učenicima da se vrlo brzo aktivno uključe. Idealno je za tek formiranu grupu ili na početku treninga.
Resursi	Plakat s grbom za svaku grupu, bojice ili olovke, slike iz časopisa, itd.

Postupak

- Koristeći „igru“ formiranja grupe (npr. dijeljenje sparenih karata kako bi se formirale grupe žonglera, violinista itd.) razred se dijeli u tri, šest ili devet grupa zavisno od veličine razreda. Ne bi trebalo biti više od 5 učenika u grupi. Svaka grupa je A, B ili C.
- Učenici rade u grupama od četiri. Svakom učeniku je data skica grba koja je podijeljena u četiri djela te ima svitak ispod nje. Dijelovi iz druge kopije mogu biti već izrezani kako bi se mogli zalijepiti na glavni grb kad bude gotov.
- Zadaci:
Individualna priprema:
 - napravite bilješke odgovarajući na slijedeća pitanja:
 - Kako sebe doživljavate?
 - Šta vam je potrebno?
 - Šta ste sposobni napraviti?
 - Za čime žalite kada razmišljate o vlastitom životu?
 - nacrtajte (ili izaberite) simbol ili simbole koji predstavljaju vaše bilješke (boje, obojeni papir, slike iz časopisa i itd.)
 Grupni rad:
 - objasnite svoj simbol(e) članovima grupe
 - zalijepite sve dijelova na vaš grb
 - pronađite zajednički simbol za vašu grupu (centar), moto za vaše ideje(gornja zastavica) i ime za vašu grupu (donja zastavica).
- Završene grbove koji su izloženi na zidu da ih svi vide predstavljaju članovi grupe u plenumu.

Materijali



Vježba 1.4. – Buket cvijeća

Obrazovni ciljevi	Cilj ovog zadatka je podupirati grupnu koheziju i jačati samopoštovanje. Učenici shvataju da su pojedinci u grupi jedinstveni i različiti, ali da doprinose ukupnoj snazi grupe.
Materijali	Mala portretna fotografija učenika koja nije veća od tri kvadratna centimetra (nacrtni autoportret je također dopušten). Žuti ili narandžasti papir izrezan na okrugle dijelove od otprilike 6 cm promjera kako bi se dobila sredina cvijeta. Papir u svijetlim bojama izrezan u obliku latica, obojena vrpca, i ako su pri ruci, markeri i olovke u nekoliko boja, dva velika lista papira, ljepilo.

Postupak

1. Svaki učenik ima okrugli komad papira na koji će zalijepiti svoju fotografiju.
2. Svaki student uzima šest latica na kojima zapisuje jednu ili dvije pozitivne riječi o:
 - tome šta bi nastavnik mogao reći o njima
 - tome šta bi muški član njihove porodice mogao reći o njima
 - tome što bi ženski član njihove porodice mogao reći o njima
 - tome šta bi mogli reći o sebi samima
 - šta bi prijatelj mogao o njima reći
 - šta bi neko drugi u sobi, školi ili zajednici mogao o njima reći.
3. Učenik lijepi latice oko ruba fotografije kako bi napravio glavu cvijeta.
4. Nastavnik ili učenici raspoređuju glavu cvijeta na predložak papira.
5. Nastavnik ili učenici crtaju stabljike i listove svakog cvijeta kako bi stvorili buket. Pričvršćivanje vrpce učinit će buket vrlo posebnim.

Dodatak

Sjedeći u krugu, učenici daju svoje komentare. Ovo pomaže učenicima da razumiju simbolično značenje: buket bi izgubio svoju ljepotu ako bi neki cvjetovi nedostajali (zajednica), svaki cvijet je različit i dodaje nešto unikatno (dostojanstvo osobe), a u isto vrijeme, svi cvjetovi su slični i stoga jedan je jednako važan kao i drugi (jednakost). Koncepti u zgradama mogu biti uključeni u razrede sa starijim učenicima.

Vježba 1.5. – Kineski štapići

Obrazovni ciljevi

Učenici se obučavaju timskom radu. Stiču osjećaj šta to znači osloniti se na druge i da se drugi mogu osloniti na njih(međuzavisnost).

Resursi

Kineski štapići ili olovke, itd. (otprilike 15 cm duge).

Postupak

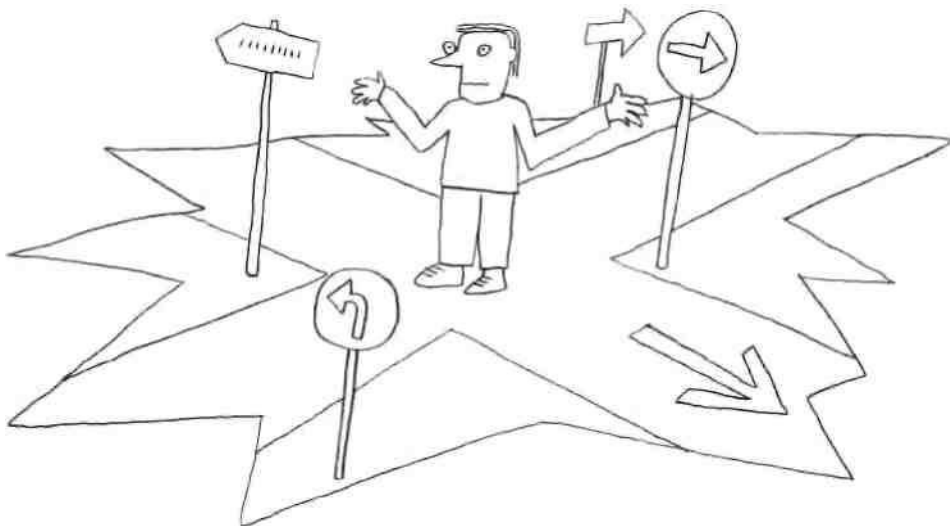
1. Razred je podijeljen u timove sa otprilike osam učenika. Timovima je rečeno da trebaju pokriti određenu udaljenost (ako je moguće, vježba bi se trebala provesti izvan školske zgrade).
2. Timovi stoje u redovima na međusobnoj udaljenosti od jedan do jedan i pol metar.
3. Učenici uzimaju svoje kineske štapiće (ili olovke) vršcima prstiju. Štapići sada spajaju učenike u timu.
4. Sada se timovi moraju utrživati prema cilju koji je prethodno postavljen, na primjer učionica ili drugi kraj školskog dvorišta. Ako dva učenika ispuste svoj štapić, cijeli tim se mora vratiti na početak i ponovno početi utrku. Timovi imaju slobodu da razviju najbolju tehniku i strategiju za najbrži dolazak na cilj a da im ne ispadnu štapići.

U zavisnosti od toga koliko se zadatak pokaže teškim za učenike, ova pravila mogu se primijeniti manje ili više striktno.

Dodatak

1. Neki učenici mogu djelovati kao vanjski posmatrači koji mogu komentirati o načinu međusobne saradnje timova.
2. Aktivnosti se mogu snimiti kako bi se prikazali različiti oblici ponašanja.

Drugo poglavlje – Pojašnjavanje vrijednosti



Uvod

U modernim društvima, možemo i moramo – izabrati vrijednosti za koje smatramo da su važne i značajne za nas. Kad donosimo takve odluke, koristimo našu ličnu slobodu, slobodu misli i uvjerenja kao i našu slobodu izražavanja kada javno iznosimo naša uvjerenja. Stoga se vježbe u ovom poglavlju odnose na osnovni princip ljudskih prava – slobodu osobe ili pojedinca.

Međutim, ilustracija pokazuje da lične slobode dolaze s potrebom za donošenjem odluke. Slobodni ljudi mogu biti jako usamljeni. Niko nam ne može, niti bi smio, govoriti u šta da vjerujemo ili koje vrijednosti trebamo izabrati. Sami moramo donijeti odluku – a kako bi smo inače znali što je važno u životu? Odabir vrijednosti je, stoga ključno pitanje za mlade ljude u njihovim naporima da odgovore na pitanja: Ko sam ja? Koji je moj identitet?

Na osnovu različitih mišljenja, i potreba društva kao cjeline, shvaćamo da sloboda pojedinca vodi ka pluralističkom društvu, čiji članovi se drže različitih vrijednosti i uvjerenja. Pluralizam može biti izvor sukoba. Ovo potiče pitanje na koje će se vrijednosti oslanjati naše društvo i naša demokratija, na primjer prepoznavanje kompromisa, nenasilja ili integracije manjina. Kao pravilo, ako se pripadnici jednog društva uspiju usaglasiti oko pravila mirnog, nenasilnog raspravljanja i donošenja odluka, onda se mogu nositi s jako puno kontroverzi u svojim stavovima i interesima.

Sva ta pitanja su jednako važna u mikro društvu školskog razreda kao i u društvu kao cjelini. U demokratskoj zajednici, niti jedan pojedinac ili vlast nemaju pravo definisati vrijednosti koje vrijede za sve. Umjesto toga, građani će pregovarati da postignu dogovor oko minimuma određenih vrijednosti. Stoga, nije posao nastavnika da određuje vrijednosti u pogledu političke ispravnosti ili određenog uvjerenja ili ideologije. Učenici trebaju učiti kako koristiti svoju slobodu misli i kako dijeliti svoje odluke s drugima.

Ovi zadaci pomažu učenicima u razvoju vještina pregovaranja. Postaju svjesni osnovnog principa reverzibilnosti. Razumiju da je naš izbor vrijednosti jako povezan s našom društvenom situacijom i našim interesima. U svakoj vježbi, način na koji učenici vode raspravu- mirno i uz međusobno poštovanje – je jednako važno kao i ono za šta ili protiv čega raspravljaju.

Vježba 2.1. – Igra splava

Obrazovni ciljevi	Učenici se upoznaju s pojmom vrijednosti. Učenici uče kao prepoznati predrasude.
Resursi	Kartice sa informacijama o likovima.

Postupak

Devet ljudi pluta na splavu nasred otvorenog mora. Ne znaju koja je njihova trenutna pozicija. Splav je premalen za sve njih. Četvoro ljudi se mora baciti u more.

Ko će oni biti i zašto?

Svaki učenik dobiva karticu koja mu pruža neke informacije o liku koji treba predstavljati.

Ovo nije samo igrokaz već i stvar poistovjećivanja s likom zbog traženja razloga zašto ona ili on zaslužuje preživjeti više nego ostali. Uvijek moraju govoriti u prvom licu – „Ja“. Ova situacija i ono šta je u igri mora se također naznačiti na kartici. Mora biti potpuna tišina tokom prve desetominutne faze.

1. Učenici rade u grupama po šest.
Svaka grupa odlučuje ko bi trebao biti spašen prema argumentima koje iznosi svaki učenik. Kako bi se potakla interakcija, svaka osoba mora ne samo braniti svoj lik već i napadati drugog. Međutim, grupna odluka se mora donijeti u prvih dvadeset minuta.
2. Svaka grupa iznosi svoj izbor i poredi ga s drugim grupama.
3. Cijeli razred se poistovjećuje s vrijednostima i predrasudama koje su se pojavile.

Materijali

Nekoliko primjera različitih likova

Tridesetpetogodišnji dekorater, neoženjen, politički aktivist	Ciganin koji je upravo izašao iz zatvora.
HIV pozitivna prostitutka.	Starica, udovica, koja putuje u rodnu zemlju sa svojom ušteđevinom kako bi ponovo vidjela svoga sina.
Ruski pijanist, otac dvoje djece.	Engleski <i>skinhead</i> koji je pijan.
Petnaestogodišnji tinejdžer, dobitnik važne književne nagrade.	Poznati stari američki igrač bejzbola.
Ambasador koji radi za Ujedinjene nacije.	Mlada majka koja je slomila nogu.
Vojnik koji se vraća s dopusta.	

Vježba 2.2. – Sistem vrijednosti

Obrazovni ciljevi	Učenici otkrivaju da različite vrijednosti mogu biti mogući izvor sukoba.
Resursi	Papir i olovka, radni list koji sadrži listu različitih vrijednosti.

Postupak

Svakom učeniku se daje lista 20 vrijednosti koje nisu složene po nekom redu: društveni uspjeh, ljubav, poslušnost, sigurnost, mir, red, ljudsko dostojanstvo, zadovoljstvo sobom, jednakost, poštivanje drugih, iskrenost, porodica, solidarnost, odgovornost, pravda, tolerancija, sloboda, takmičenje, zdravlje, patriotizam.

1. Učenici rade u parovima.
2. Nastavnik traži od učenika da grupišu vrijednosti na listama u tri kategorije. „U prvu, stavite one koje su vama najvažnije, u drugu, stavite one najmanje važne i na kraju one koje ne možete svrstati.“ Ovo se treba raditi polako i promišljeno.
3. Davanje povratnih informacija odvija se u grupama parova koji se smjenjuju, putem rasprave. Nema hijerarhije koja je poželjnija. Za ovu aktivnost ne daju se nikakve procjene ili ocjene. Nastavnik treba naglasiti razliku između jednostavnih idealnih vrijednosti i efektivnih vrijednosti – one koje uzimaju u obzir neku vrstu ponašanja.
4. Tražite od učenika da zadrže svoje liste sa svojim prvim izborima.

Dodatak

1. Učenici formiraju grupe po troje i porede svoje sisteme (lista prvog izbora) odgovarajući na slijedeća pitanja:
 - Zašto sam izabrao ovu vrijednost kao najvažniju?
 - Da li je ta vrijednost važna za moje praktično ponašanje?
 - Koje su prepreke za njenu realizaciju?
 - Koji je moj najvažniji sukob?
 - Na koji ga način mogu riješiti?
 - Koji su stavovi pojedinca nasuprot općim kolektivnim obavezama?
2. Učenici grupišu svoje stavove po kategorijama, na primjer opća etika ili ljudska prava, praktična upotreba, opći ili društveni uspjeh.
Koje grupisanje se čini najznačajnijim?
Kada se suoči sa izborom, pojedinac može djelovati nepromišljeno prema navici ili prema stavu koji se čini najboljim razlogom za djelovanje. Mislimo o vrijednostima kada se zapitamo koji se ciljevi trebaju postići, a ne koja su najbolja sredstva za postizanja tog cilja.
3. Ovaj postupak pruža prihvatljivo rješenje za strane koje su suočene sa suprotnim argumentima kada postoji sukob interesa. Iako smo često u iskušenju da koristimo moralne termine kako bismo odbranili lične interese, određena principi djeluju. Poštovanje pojedinca je princip, pravilo koje omogućava prihvaćanje ili odbijanje određene kategorije djelovanja. Najpouzdaniji kriterij za utvrđivanje da li određeno djelovanje poštuje pojedinca je reverzibilnost. Zbog njega tuđe interese uvažavamo jednako kao svoje.

U grupama, učenici bi trebali formulirati nekoliko temeljnih principa:

- zakon se uvijek mora poštivati
- svako ima pravo živjeti na način koji smatra prikladnim.

Potom učenici mogu identifikovati izražena mišljenja i principe.

Vježba 2.3. – Filozofija života

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da vrijednosti imaju različite praktične implikacije.
Resursi	Popis različitih načina života na plakatu ili na tabli.

Postupak

1. Učenici ocjenjuju načine života prema sljedećoj skali:
 - 7 – Jako mi se sviđa
 - 6 – Sviđa mi se
 - 5 – Poprilično mi se sviđa
 - 4 – Svejedno mi je
 - 3 – Nije mi stalo do njega
 - 2 – Ne sviđa mi se
 - 1 – Uopće mi se ne sviđa.
2. Nastavnik traži od učenika da uporede rezultate u parovima ili u grupama od tri ili četiri.

Dodatak

Učenici opisuju svoj idealan način života (trebali bi izbjegavati opisivati svoj način života). Pronalaze protivrječnosti, da li se podudaraju sa njihovim vlastitim skalama vrijednosti?

Materijali

(vidjeti narednu stranicu)

Različiti načini života

1. U životu je potrebno slijedeće: umjerenost, inteligencija, balansiranje krajnosti, prijateljstvo, samokontrola, disciplina, dalekovidost, lijepo ponašanje i poštivanje određenih tradicija.
2. U životu vrijedi individualna i intelektualna sloboda, ravnodušnost prema materijalnom i fizičkom svijetu.
3. Najvažnije osobine su suosjećanje, ljubav, odanost, kontrola osjećanja i interesa, otvorenost prema drugima. Ne trebaju se cijeniti drskost, potraga za moći i egoizam ne trebaju se cijeniti.
4. Uživati u životu je važnije nego mijenjati svijet: odbijanje etičnosti, disciplina i lična žrtva, potreba za društvenošću ali sa periodima samoće.
5. Treba se identificirati s grupom i tražiti prijateljstvo. Društvenost i akcija su važni, kao i odbijanje meditacije kao previše apstraktne, samoće i materijalnih interesa. Poželjniji je izražavanje pozitivnih emocija i dijeljenje pozitivnih iskustava.
6. Treba tražiti živahne fizičke aktivnosti, istraživati svoja životna i praktična osjetila, usredotočenost na rad, odbijati snove kao nostalgiju, odbijati utjehu i samoudovoljavanje.
7. Dani slijede jedan za drugim ali svaki je različit. Nestabilnost i prilagođavanje su ključni i trebalo bi se uživati u svakom važnom trenutku. Iznad svega ne treba biti rob ideji.
8. Jednostavni užici su važni: komfor, prijateljstvo, odmor, dobro zdravlje, odbijati intenzivne i kompleksne užitke, odbijati ambicije i fanatizam.
9. Otvorenost i prijemljivost su nužni: užici i uspjeh će doći sami po sebi, mirno čekajte i budite otvoreni.
10. Mora se imati samo-kontrola, ali potrebno je biti oprezan, svjestan sila u svijetu i ljudskih ograničenja. Osoba mora biti velikodušna, ali ne utopistička, hodati po svijetu sa samokontrolom i dostojanstvom.
11. Važno je razmišljanje. Svijet je prevelik i preagresivan. Duševni život je ključan i ima prednost nad beskorisnim, opakim svijetom kojeg treba odbaciti.
12. Fokus je na djelovanju, izvršavanju, izazovu i izgradnji; tijelo, ruke, mišići su stvarni život. Mudrost, komfor i opuštanje moraju se odbaciti.
13. Ljudi postoje da služe: biti korisni drugima kako bi potakli svoj lični razvoj. Otuditi se od ovog svijeta, biti ponizan, konstantan, vjeran, fleksibilan. Primiti bez pitanja, raditi za vladavinu dobra.

Treće poglavlje – Upoznavanje ljudskih prava

Uvod



Ilustracija prikazuje niz predmeta koje su poznati djeci i mladima. Svaki može predstavljati simbol ljudskih ili dječjih prava – šator (odmor), kišobran (zaštita), tanjir sa hranom (fizičke potrebe), knjige (obrazovanje, sloboda misli), plišani medvjedić (odmor i igra), zastava (državna zaštita građanskih prava), kutija sa prvom pomoći (zdravstvena skrb), koverta (sloboda komunikacije i izražavanja), kuća (privatnost). Globus može predstavljati ideju zaštite ljudskih prava za svako ljudsko biće. Simboli su raspoređeni zaigrani, jedan iznad drugoga, i možemo ih zamisliti kako se vrte u krug. Na ovakav način, povezani su kako bi tvorili cjelinu koja predstavlja više od svojih dijelova. Ako bismo uzeli jedan dio, cjelina bi se srušila.

Slika je primjer koji pokazuje koliko su moćni naočigled vrlo jednostavni simboli. Tražiti simbole za ljudska prava je zadatak koji se može dodijeliti mladim učenicima kao i starijima. Naravno, to im omogućava da povezuju svoje lično iskustvo sa ljudskim pravima te im omogućava da istražuju značaj ljudskih prava za njihove živote. Nekoliko pristupa u zadacima ovog poglavlja slijedi ovakav pristup.

Zadaci u ovom poglavlju odnose se na ljudska prava – ključna tema obrazovanja za ljudska prava. Druga poglavlja, kao što je ono o vrijednostima, naglašavaju podučavanje kroz ljudska prava – sa ljudskim pravima kao pedagoškom vodioj. Ovi zadaci se usredotočuju na podučavanje o ljudskim pravima:

- poznavanje ljudskih prava: učenici detaljno znaju jedno ili nekoliko ljudskih prava te razumiju osnovne principe
- čitati ljudska prava polako i pažljivo jer je svaka riječ važna;
- povezivanje ljudskih prava sa svakodnevnim životom, učenici razmatraju svoja lična iskustva i svoje želje i potrebe kroz perspektivu ljudskih prava.

Ovaj je pristup prikladan učenicima svih godina.

Nekoliko zadataka su primjeri učenja zasnovanog na zadacima. Učenici izrade poster ili kutiju s blagom i stvaraju simbol koji predstavlja određeno ljudsko pravo. Zadaci u kojima se pribjegava kreativnim vještinama učenika, predstavljaju promjenu u odnosu

na standardno učenje iz udžbenika.

Svi zadaci zahtijevaju pomno razmišljanje u razredu. Učenici trebaju razumjeti da se ljudska prava mogu prekršiti i da iz tog razloga moraju biti pod zaštitom zakona kao i sredstvima njegovog provođenja zakona (policija, kazneni sistem).

Sa starijim učenicima moguće je učiniti neke dodatne korake. Ljudska prava su temeljna prava, što znači da ni jedna javna vlast ne može davati ta prava niti je u poziciji da ih oduzme od nas.

Učenici trebaju znati o osnovnim poveljama ljudskih prava kao što su Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava. Moraju razumjeti da su naša prava ograničena pravima drugih. Sami trebamo razumjeti zašto, a ukoliko je potrebno, zakonodavci i sudije će morati odlučiti. Kao što izvještaji Vijeća Europe i nevladinih organizacija pokazuju, država također može biti prijetnja ljudskim pravima. U takvim slučajevima, građani se mogu obratiti nacionalnim ustavnim sudovima ili Evropskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu.

Vježba 3.1. – Plakat ljudskih prava

Obrazovni ciljevi

Učenici razumiju sljedeće aspekte ljudskih prava: njihova osnovna struktura (ko uživa ljudsko pravo - sadržaj – sredstva provođenja); problem kršenja ljudskih prava; sredstva za zaštitu ljudskih prava.

Učenici vježbaju svoje vještine čitanja.

Učenici razvijaju svoje kreativne vještine.

Resursi

Veliki listovi papira, A4 papir u raznim bojama, hemijske olovke, makaze, ljepljivo, stari časopisi i novine, slike i fotografije, tekst Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava ili Opće deklaracije o ljudskim pravima.

Postupak

1. Učenici formiraju grupu od četiri.
2. Nastavnik daje svakoj grupi po jedan članak koji predstavlja ljudsko pravo. Stariji učenici mogu odlučiti na kojem članku žele raditi te zbog čega su baš njega izabrali (vidjeti korak 4).
3. Svaka grupa priprema plakat o ljudskim pravima. Plakat se sastoji od sljedećih dijelova:
 - a. Naslov koji sadrži ljudsko pravo;
 - b. tekst iz Evropske konvencije o ljudskim pravima ili Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima;
 - c. slika koja simbolizira ljudsko pravo (npr. auto koji može predstavljati slobodu kretanja ili zatvorena vrata što predstavlja pravo na privatnost);
 - d. Analiza strukture ljudskog prava (za napredne razrede), u kojima se govori o:
 - osobama koje uživaju to pravo;
 - sadržaju (šta pravo štiti ili pruža);
 - načini primjene ili prisilog provođenja;³
 - e. simbol (npr. točak koji može predstavljati slobodu kretanja ili usta što predstavlja slobodu izražavanja).
4. Grupe prikazuju plakate te o njima raspravljaju u razredu.

Dodatak

Plakat također može sadržavati primjere kršenja ljudskih prava i načine kako se, odnosno, kako bi se trebala provoditi.

Varijacija

Kako je ranije već spomenuto, struktura plakata može varirati prema starosti grupe i nivoa poznavanja ljudskih prava. Ovaj zadatak služi kao uvod ili primjena.

Kada se priprema za napredniji razred, zadatak može uključivati aspekte ljudskih prava poput: davanje individualne slobode, zaštita jednakosti, pružanje socijalnih prava. Ova prava se mogu odnositi na „generacije“ ljudskih prava.

3. Vidjeti Yves Lador, *Vodič za nastavnike Evropske konvencije o zaštiti ljudskih pravima*, Geneva/Strasbourg, 1997, str. 53f (kako se stvara ljudsko pravo?).

Kad se samostalno koristi, ovaj zadatak može dovesti do izoliranog akademskog pristupa koji se fokusira na jedno ljudsko pravo. Stoga se preporučuje kombinirati ovaj zadatak s drugima koji se tiču ljudskih prava, na primjer lično iskustvo učenika, pitanja kršenja i primjene ljudskih prava te rasprava o univerzalnoj prirodi ljudskih prava.

Vježba 3.2. - Špage

Obrazovni ciljevi	Svrha ovog zadatka je predstaviti globalnu perspektivu našeg zajedničkog porijekla i našeg zajedničkog doma kao uvod u obrazovanje za ljudskog prava. Svi ljudi imaju isto porijeklo, sa iste su zemlje i imaju ista prava bez obzira gdje žive i u kakvoj situaciji žive. Ovaj zadatak vizualizira velike figure kako bi bile razumljive djeci.
Napomena oko metode	Ovaj zadatak posebno se ističe jer umjesto grupnog rada pruža model u kojem nastavnik predaje lekciju.
Resursi	Dva komadića špage dužine 4,8 i 6,7 7 metara, karta svijeta ili globus.

Postupak

1. Nastavnik pokazuje učenicima uže dugačko 4,8 metara i pita ih šta misle koliko je uže dugačko. Kada se učenici slože da je uže dugačko 4,8 metara, onda ih pita koliko to iznosi milimetara.
2. Dužina užeta od 4.800 milimetara može simbolizirati istoriju naše planete, s obzirom da je zemlja približno stara 4.800 miliona godina.
3. Nastavnik se vraća na postanak planete i prolazi kroz glavne događaje u istoriji zemlje, s tim da 1 milimetar predstavlja 1 milion godina. Koliko dugo su ljudi na zemlji? Nastavnik pokazuje posljednjih 1-2 milimetara i poredi ih sa ostatkom užeta. Možda ljudska bića nisu toliko važna? Možda bismo trebali biti vrlo obazrivi prema planeti na kojoj živimo?
4. Nastavnik priča učenicima nešto malo o istoriji čovječanstva. Prema trenutnim saznanjima ljudski život prvi put se pojavio u Africi. Na početku, svi smo bili Afrikanci! Onda je čovječanstvo migriralo iz Afrike i konačno ljudi su naselili cijelu planetu. Danas postoji mnogo zemalja i različitih grupa koje govore puno različitih jezika i koje imaju različite kulture i religije, ali u konačnici svi smo jednaki.
5. Nastavnik pokazuje učenicima drugi komad užeta. Koliko je on dugačak? Danas na svijetu živi 6,7 milijardi ljudi.⁴ Stoga, 1 milimetar dužine užeta odgovara 1 milionu ljudi. Na užetu pokazuje veličinu nekih velikih zemalja. Koliko je velika naša zemlja? Neki ljudi dijele svijet na „naše ljude“ i „strance“. Uže pokazuje da su većina ljudi „stranci“! Ali svi mi dijelimo planetu kao naš dom i moramo naučiti kako živjeti zajedno. Zemlje svijeta, kroz organizaciju Ujedinjenih nacija, odlučile su da uprkos činjenici da smo različiti i živimo na različitim mjestima, posjedujemo ista prava.

Dodatak

Na temelju ovog uvoda nastavnik može raspravljati o pitanjima okoliša, ljudskim pravima općenito, predrasudama i stereotipima (vidjeti poglavlje „Doživljavanje drugih“), geografskim pitanjima i međunarodnim odnosima.

4. Nastavnik treba voditi računa i o ovoj brojci i prilagoditi dužinu komada užeta prema broju stanovnika, 6, 7 milijardi je bilo kada je štampana ova knjiga (2008).

Vježba 3.3. – Drvo ljudskih prava

Obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju konceptualni okvir kako bi sudili o ljudskim pravima.
Materijali	Olovke u boji, veliki listovi papira koji će se postaviti na zid.

Postupak

1. Nastavnik dijeli učenike u male grupe od tri do pet.
2. Nastavnik traži od učenika da nacrtaju jedno lijepo drvo i da ga imenuju „Naše drvo ljudskih prava“. Na donjem djelu stabla trebali bi napisati „ljudska prava“.
3. Nakon toga bi na grane drveta trebalo staviti neke ključne koncepte za koje učenici misle da su uključeni, ili koji bi trebali biti uključeni u ljudska prava. Oko tih grana može se staviti mnogo drugih grana sa stvarima za koje učenici misle da su povezane sa glavnim granama.
4. Nakon određenog vremena, grupe stavljaju svoje crteže na zid i objašnjavaju šta su napravili. Napravljeni plakati mogu ostati na zidu neko vrijeme. Poslužiće kao ukras a također se mogu se koristiti i za neke druge lekcije.

Dodatak

Nakon što smo naučili nešto o idejama učenika o ljudskim pravima, možemo detaljnije proučavati ljudska prava ili dječija prava i zaključiti u kojoj mjeri stvarna prava odgovaraju pravima koja su učenici zapisali.

Vježba 3.4. – Vožnja balonom

Obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni univerzalnih vrijednosti u ljudskim pravima. Razumiju da su neka prava indirektno sadržana u drugima, unutar sistema ljudskih prava, razlika je u tome da li su određena ljudska prava zaštićena ili ne. Učenici razumiju da su ljudska prava neotuđiva i da proizvoljno ukidanje ljudskih prava predstavlja put ka diktaturi.
Napomena	Ova igra može se koristiti kao uvod na početku časa ili na kraju kao zadatak.
Resursi	Olovke i papir, po mogućnosti veliki listovi papira koji se mogu staviti na zid, popis prava koja se mogu odbaciti/ili kojima se može dati prioritet.

Postupak

1. Nastavnik upravlja igrom. Učenici su raspoređeni u grupe od četiri do šest. Svaka grupa dobiva plakat i markere. Učenici crtaju veliki balon iznad okeana ili lokalnog krajolika. Balastne vreće s pijeskom predstavljaju deset ljudskih prava koja su zalijepljena na plakat (pogledati listu u daljem tekstu).
2. Sada igra počinje. Učenici se trebaju zamisliti kako putuju u Balonu ljudskih prava. Balon počinje propadati i putnici trebaju izbaciti nešto balasta kako bi izbjegli nesreću.
Zadatak učenika je da odrede prioriteta ljudska prava koja su predstavljena u balastnim vrećama. Koristit će slijedeće kriterije: Da li je neko pravo indirektno sadržano u drugom? Da li je neko pravo od posebne važnosti za demokratiju ili za naše lične potrebe?
3. Međutim, balon i dalje tone i potrebno je izbacivati dodatni balast u pravilnim razmacima. Učenici moraju baciti dodatne vreće s balastom. Nakon što su odbacili četiri ili pet vreća balon se sigurno prizemljuje.
4. Razmišljanje u plenumu. Svaka grupa predstavlja cijelom razredu svoju listu i objašnjava (neke od) svojih prioriteta. Liste se potom mogu porediti. Postoje li velike razlike? Također bi trebalo govoriti o radu u grupama. Da li je bilo teško složiti se? Da li je bilo teško dati prioritet nekim pravima u odnosu na druga? Nadajmo se da se mogu složiti kako su sva ljudska prava važna ali da ljudi mogu imati različite prioritete u situacijama kada moraju birati.

U kvalitetnom ustavu, ukidanje bilo kojih od tih prava uzrokovalo bi ozbiljnu štetu demokratiji. Ljudska prava su prirodna prava i stoga neotuđiva. Na temelju toga može se reći da je vožnja balonom zapravo simulacija situacije za koju se nadamo da se nikad neće dogoditi – vladavina diktature.

Ako učenici počnu preispitivati pravila igre po ovim osnovama, može se smatrati da je obrazovni cilj ispunjen.

Moguće je produžiti razmišljanje tako što se provjerava koja od ovih prava su uključena u ustav zemlje i kako se ta prava štite.

Dodatak

Kada se ovaj zadatak radi s mladim učenicima, komadi balasta –prava- trebali bi se zamijeniti sa stvarima koja su poznatija učenicima, na primjer „slobodni izbori“ mogu se zamijeniti sa „igračkama“. Tokom objašnjavanja ovi predmeti mogu se povezati s dječjim pravima.

Materijali

Informacije

Balast u balonu sastoji se od slijedećih prava:

- slobodni izbori
- sloboda vlasništva
- jednakost žene i muškarca
- čisto i zdravo okruženje
- pristup zdravoj hrani i čistoj vodi
- pravo na obrazovanje
- sloboda misli savjesti i vjere
- odjeća i dom za sve građane
- privatni život bez uplitanja
- sloboda kretanja.

Vježba 3.5. – Želje i potrebe

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju razliku između stvari koje žele i onoga što im je stvarno potrebno.
Resursi	Papir, olovke, makaze.

Postupak

1. Nastavnik traži da učenici na papir nacrtaju nekoliko stvari za koje smatraju da im je potrebno (nastavnik može pripremiti papire prije lekcije ili može dopustiti učenicima da sami izrežu papire). Svaki od njih može nacrtati otprilike 8-10 crteža.
2. Kada su crteži gotovi, nastavnik dijeli učenike u grupe.
3. Svaka grupa mora se složiti da zadrži samo pet crteža. Samo pet najvažnijih stvari može ostati na stolu. Nakon toga grupe moraju jedna drugoj objasniti zašto su baš tako izabrale. Jesu li sve izabrale isto?

Dodatak

Nastavnik vješa štrik za veš preko cijelog razreda i stavlja crteže na štrik. Zatim raspravlja s razredom koje slike se mogu ukloniti, stvari koje nam stvarno nisu potrebne. Na kraju na štriku treba ostati samo pet crteža. Mogu li se učenici složiti o kojih pet je riječ?

Vježba 3.6. –Kutija s blagom

Obrazovni ciljevi	Ovo je zadatak za djecu mlađu od šest godina. Oni razumiju da djeca imaju prava, postaju svjesni da ta prava postoje i da je važno poštovati ta prava.
Resursi	Kutija s blagom je izvanredno lijepa kutija koju djeca sama ukrašavaju i napune (novinskim člancima, UNICEF-ovim piktogramima koji ilustriraju dječja prava, lutkama i različitim predmetima).

Postupak

1. Na početku kutija sadrži:
 - dva piktograma koja predstavljaju pravo na jednakost i pravo osoba sa fizičkim i psihičkim invaliditetom na pomoć;
 - dvije lutke koje predstavljaju djecu iz Gvatemale.
2. Sakupljajući predmete koji predstavljaju prava djeteta i njihovim stavljanjem u kutiju s blagom, djeca razumiju koliko su ta prava važna. Rad na kutiji s blagom trebao bi trajati do kraja osnovne škole.
3. Pored velike kutijom za cijeli razred, svaki učenik bi trebao imat svoju malu kutiju s blagom.

Četvrto poglavlje – Doživljavanje drugih



Uvod

Ova slika prikazuje djevojčicu koja gleda dječaka kroz povećalo. Slika koju stvara povećalo je slična ali ne i identična dječaku u stvarnosti. Dječak ne zna kako izgleda njegova slika. Može biti kriva ili prava, može čak pokazivati više pojedinosti nego što je dječak svjestan ili više nego što bi on to želio. Oboje su nasmiješeni, stoga razlike između percepcije i stvarnosti ne predstavlja problem. Djevojčica se smiješi slici, a ne samom dječaku.

Svi mi koristimo naše povećalo kada posmatramo druge ljude i zabilježimo tu sliku u našoj memoriji. Donosimo sudove o drugima na osnovu tih mentalnih slika. Takve slike su sirovi materijal iz kojeg stvaramo stereotipe. Svi se oslanjamo na takvo pojednostavljivanje složenog svijeta koji niko od nas u potpunosti ne razumije. Ukoliko stereotipi postanu predrasude, pogotovo one negativne, onda te predrasude mogu izazvati razdor i neprijateljstvo u društvu.

Zadaci u ovom poglavlju pomažu učenicima da postanu svjesni svojih percepcija i predrasuda o drugima, da kritički razmišljaju o njima i da ih ispravljaju, ukoliko je potrebno. Stoga se ovo poglavlje usredotočuje na socijalnu dimenziju demokratije i ljudskih prava. Naše zajedničke percepcije, predrasude i načini interakcije jednih s drugima pružaju osnovu u kojoj se demokratija i ljudska prava moraju ukorijeniti. Nije dovoljno demokratiju i ljudska prava uvesti kao princip vlasti i ustava, njihovi sociološki i kulturološki korijeni su jednako važni.

Općenito, učenici bi trebali razumjeti funkciju stereotipa prilikom smanjivanja složenosti naših društava i svijeta u kojem živimo. Također, moraju razumjeti da stereotipi mogu postati opasni, sijući sjeme neprijateljstva u društvu. Ovo se naročito može desiti kada upoznajemo strane ljude koji pobuđuju strah. Obrazovanje pomaže ljudima da prepoznaju predrasude i pogrešne stereotipe i da ih ispravljaju.

Stariji učenici također mogu razumjeti da naše percepcije i predrasude u konačnici mogu doprinijeti kulturi koja podupire ili potkopava demokratiju i ljudska prava u zajednici. Doslovno, demokratija počinje sa mnom i s tobom.

Zadatak 4.1. – Svi različiti, svi jednaki

Obrazovni ciljevi	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge u svojoj grupi. Učenici otkrivaju šta imaju zajedničko a da toga nisu bili ni svjesni. Učenici postaju svjesni različitih stavova i praksi.
Resursi	Komadić krede ili užeta kako bi se na podu napravila ravna linija.

Postupak

1. Nastavnik nabraja jednu po jednu od niza karakteristika. Čim se spomene neka karakteristika, oni koji smatraju da je imaju odmah prelaze preko crte.

Primjeri: Svi oni koji ...

- nose farmerke
- imaju plave oči
- su stariji
- su posjetili druge zemlje u Evropi
- redovno čitaju novine
- su bili predmet diskriminacije
- imaju predrasude itd.

Od učenika se može tražiti da predlože neke karakteristike, ali nastavnik mora biti svjestan onih karakteristika koje su osjetljive.

2. Učenici razmatraju sljedeća pitanja:
 - Da li se iko našao u grupi s nekim za kojeg je smatrao da nema ništa zajedničko s njim?
 - Kakav je osjećaj biti dio velike grupe?
 - Kakav je osjećaj biti sam?

Varijacija

Čim se spomene neka karakteristika, učenici počinju formirati grupe osoba sa istim karakteristikama. Kratko ostaju zajedno kako bi raspravljali šta imaju zajedničko. Na primjer, govore o stvarima koje se tiču preferencija i ponašanja.

Vježba 4.2. - Različitost

Obrazovni ciljevi	Učenici doživljavaju razliku i razumiju da je različitost ukorijenjena u društvenim strukturama. Doživljavanje razlike je od izuzetne važnosti u adolescenciji. Mladi ljudi žele privući pažnju na sebe, žele da ih odrasli uvažavaju i da ih drugi poštuju. Važan dio formiranja identiteta u adolescenciji je odvajanje od odraslih, posebno roditelja. Učenici razumiju da postoje mnoge biološke različitosti koje niko ne može u potpunosti identificirati. Na primjer, nemoguće je tvrditi da je jedan oblik inteligencije superiorniji od drugog. Razlike koje su ljudima bitne duboko su ukorijenjene u društvu – na primjer razlike na osnovu vrijednosti, socijalnog statusa ili socijalne promjene. U razredima u kojim učenici pripadaju kulturološkim manjinama, ovo je dobra prilika da se prikazuju u nediskriminirajućem kontekstu.
Resursi	Veliki list papira.

Postupak

1. Na veliki list papira nastavnik zapisuje što je moguće više vrsta razlika među ljudima.
2. Razred se dijeli u četiri grupe. Svaka grupa sastavlja listu određenih vrsta različitosti:
 - fizičke razlike
 - psihološke razlike
 - sociološke razlike
 - kulturološke razlike.
3. Analiza: učenici razmišljaju o razlikama među ljudima :
 - "Shvatam da znam ...
 - ... ali sam naučio ...
 - Najviše me iznenadilo ..."

Dodatak

Nastavnik objašnjava zašto su ljudska bića i slična i različita.

Učenici u pismenoj formi zamišljaju dvije situacije u kojima je teško iskusiti različitost. O ovome se potom može razgovarati sa cijelim razredom.

Vježba 4.3. – Tačno i netačno

Obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni stereotipa i kritički razmišljaju o njima. Razumiju da nam pojednostavljivanje i stereotipi pomažu sa se nosimo sa složenim svijetom u kojem živimo.
	Učenici razvijaju svoje sposobnosti kako bi donosili sudove i odluke. Na taj način oni se potiču na kritičko razmišljanje.
Resursi	Stolovi i stolice se moraju ukloniti iz učionice. Prostori za „tačno“ i „netačno“ nalaze se u suprotnim ćoškovima razreda.

Postupak

1. Učenici stoje u sredini sobe. Nastavnik čita liste sa tačnim i netačnim tvrdnjama o ženama, muškarcima, raznim nacijama itd.
Kada nastavnik pročita tvrdnju, učenici idu u jedan ili drugi ćošak učionice zavisno od toga smatraju li određenu tvrdnju tačnom ili netačnom.
Učenici koje nemaju stav ostaju u sredini.
2. Nastavnik poziva učenike da objasne svoj izbor.
Nastavnik pruža tačan odgovor. Izuzetno je važno da se ne propusti ovaj korak.
3. Učenici se očituju o nastavnikovom odgovoru. Nastavnik ih potiče da objasne na koji način su doživjeli druge, pogotovo ako su se njihove percepcije pokazale netačnima.

Dodatak

Učenici analiziraju na koji se način mediji nose s pitanjima manjina, spolova, nasilja, itd. Identificiraju primjere stereotipa, predrasuda, površnosti ili temeljitosti i istraživačkog novinarstva. Učenici pokušavaju ispraviti informacije koje smatraju netačnim ili nepotpunim.

Vježba 4.4. – Prvi utisci

Obrazovni ciljevi	Učenici su sposobni identificirati stereotipe i postaju svjesni različitosti utisaka i percepcija koje ljudi imaju jedni o drugima.
Resursi	Učenici vježbaju aktivno slušanje i uče poštivati druge. Fotografije ljudi koje mogu u učenicima pobuditi različite reakcije stavljaju se na veliki list papira (nastavnik bi trebao izabrati likove različite starosti, kultura, nacionalnosti, itd.).

Postupak

1. Učenici formiraju krug. Nastavnik svakom učeniku daje list papira.
2. Nastavnik traži od svakog učenika da pogleda u svoju fotografiju:
 - "Vidim ..."
 - "Smatram ..."
 - "Osjećam ..."
3. Učenici zapisuju svoje prve utiske na donji dio stranice. Savijaju donji dio papira kako bi sakrili odgovor te dodaju list osobi koja im je s lijeve strane.
4. Ovo traje sve dok listovi prođu cijeli krug.
5. Učenici porede svoje prve utiske:
 - Na koji način su vaši prvi utisci slični ili različiti?
 - Šta ste odmah primijetili?
 - Koje aspekte ličnosti niste primijetili, zašto?
 - Što ste o otkrili o sebi prilikom ove aktivnosti?

Dodatak

Ovaj zadatak može se provesti sa vrlo malim brojem fotografija, ili samo sa jednom fotografijom, ili etnografskim video snimkom. Od svakog se učenika može tražiti da napiše svoje utiske na komad papira.

Nastavnik može dati neke podatke o drugim kulturama: hrana, muzika, struktura porodice i sl.

Vježba 4.5. – Svi imamo predrasude

Obrazovni ciljevi

U ovom zadatku učenici istražuju stereotipe i predrasude o drugim ljudima i manjinama. Otkrivaju percepcije o različitim manjinama

Učenici postaju svjesni svojih ograničenja u toleranciji i svojih oprečnih sistema vrijednosti.

Učenici se treniraju kako da razviju vještine aktivnog slušanja pri traženju argumenta.

Resursi

Jedna kopija spiska aktivnosti (scenarij) za svakog učenika.

Postupak

1. Svaki učenik dobiva jedan primjerak scenarija i čita ga u sebi.
2. Svaka osoba bira troje ljudi s kojima bi željela putovati, te još tri s kojima ne bi željela putovati.
3. Učenici formiraju grupe od četiri.
 - Upoređuju svoje lične izbore i odgovarajuće razloge za svoje izbore.
 - Pokušaju se usuglasiti oko liste sa tri stvari koje im se sviđaju i tri stvari koje im se ne sviđaju.
 - Biraju glasnogovornika za svoju grupu.
4. Svaka grupa predstavlja svoju listu poželjnih i nepoželjnih saputnika cijelom razredu, pritom iznoseći razloge za svoje izbore.

Nastavnik potiče diskusiju između iznesenih stavova, na primjer:

 - Koji su bili glavni faktori za donošenje odluke?
 - Ako se grupa nije usaglasila oko liste svojih izbora, zašto?
 - Koje stereotipe implicira lista putnika?
 - Odakle dolaze ove slike?
 - Kako bi ste se vi osjećali ako niko s vama ne bi htio putovati, na primjer?

Dodatak

Lista se može promijeniti zavisno od uzrasta i socijalnog porijekla učenika, ali svakako treba uključivati osobe koje predstavljaju manjinu koja se može lako prepoznati kao i one manjine koje nije lako prepoznati.

O manjinama i diskriminaciji se također može izučavati kroz književnost i istoriju.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

Scenarij

Započeli ste dugo putovanje vozom koje će trajati nekoliko dana, a dijelite vagon za spavanje sa još troje drugih ljudi.

S kojima od sljedećih ljudi biste rado dijelili vagon za spavanje?

S kojim putnicima ne biste dijelili vagon za spavanje?

- pretili švicarski bankar
- talijanski DJ koji konzumira droge
- Afrikanac koji prodaje egzotične članke
- Rom koji je upravo izašao iz zatvora
- Njemica feministkinja *rock* pjevačica
- Homoseksualac student iz Švedske
- mlada Rumunka sa djetetom
- pijani engleski *skinhead*
- HIV pozitivna prostitutka
- jako siromašna izbjeglica
- naoružani strani vojnik
- mlada žena koja govori samo francuski jezik

Vježba 4.6. – Svi smo ravnopravni, ali neki su ravnopravniji od ostalih

Obrazovni ciljevi	Učenici identificiraju i analiziraju razloge i motive za diskriminaciju drugih. Ova vježba se usredotočuje na način kako socioekonomski faktori utiču na mogućnost društvenog uspjeha.
Resursi	Veliki debeli list papir i markeri.

Postupak

1. Nastavnik dijeli učenike u grupe koje nemaju više od šest učenika. Grupe moraju imati paran broj članova. Svaka grupa dobiva list papira i marker.
2. Nastavnik pita polovicu grupe da nacrtaju karikaturu društvenog pobjednika, a drugi dio grupe da napravi karikaturu gubitnika.
3. Nastavnik traži od grupa da naprave listu karakteristika svojih modela: socioekonomski nivo, profesija, spol, etnička grupa, zabavne aktivnosti, izbor odjeće, izgled, način života, izgled domaćinstva, potrošačke navike.
4. Nastavnik traži od grupa da razmijene svoje karikature i da ih protumače.
5. Crteži se izlažu na zidu. Svaka grupa mora cijelom razredu protumačiti svoje crteže.
6. „Umjetnici“ komentiraju svoje namjere. Objašnjavajući motive svojih crteža i efekte koji crteži imaju na posmatrača, od učenika se može očekivati da se dotaknu slijedećih pitanja:
 - Koje su glavne karakteristike uspjeha?
 - Koje su glavne karakteristike neuspjeha?
 - Koji su glavni faktori koji stvaraju razliku između uspjeha i neuspjeha?
 - Jesu li ljudi određenih grupacija zastupljeni?
 - Imaju li svi ljudi jednake šanse za uspjeh bez obzira na svoj socijalni položaj?

Dodatak

Koji su glavni razlozi za diskriminaciju, isključivanje ljudi iz društva, na osnovu kulture, porijekla, seksualnog ponašanja, jezika i sl.?

Koji su razlozi za nejednakost među ljudima? Da li je jednakost moguća, poželjna, ili ne?

Vježba 4.7. - Turisti

Obrazovni ciljevi	Ova vježba simulira sukob kultura i omogućava učenicima da posmatraju stereotipe koje uvode u ovu predstavu. Ova vježba pomoći će učenicima da postanu svjesni sukoba u takvim situacijama. Vježba omogućava učenicima više perspektiva „stavljanjem u tuđu kožu.“
Resursi	Učenici razvijaju svoje komunikacijske vještine. Komad papira ili karton, flomasteri u boji, ako je moguće, neka turistička oprema, npr. kamera.

Postupak

Napomena oko metode

Idealan način bio bi da se radi s dva različita razreda, svaki sa svojim nastavnikom kao vođom. Uloga dva nastavnika je da podsjećaju učenike na instrukcije i karakteristike njihovih grupa: „turisti“ i „Xovi“.

1. Dvije grupe susreću se u učionicama. Imaju 15 minuta da stvore kontekst u kojem će djelovati te da se pripreme za svoje uloge.

Turisti zapisuju informacije o svojoj zemlji, razvijaju svoja očekivanja za put i pripremaju opremu koju će imati na svom putovanju, npr. kamera, mobilni telefon, novčanice u stranoj valuti. Ako nemaju pri ruci te predmete, onda ih mogu predstaviti pomoću crteža.

„Xovi“ definiraju svoju kulturu: porodičnu strukturu, privredu, vrste zanata, odjeće i domaćinstva. „Xovi“ moraju biti „primitivni“ koliko god je to moguće. Sami sebi nadijevaju ime.

Kulturološki elementi moraju biti homogeni. Mogu se simbolizirati pomoću crteža.
2. Ova aktivnost može se odvijati za vrijeme školskog časa.

Dvoje turista, prilikom kupovine suvenira i slikanja znamenitosti, susreću članove „Xova“.

Vraćaju se svojoj grupi i pričaju o svom iskustvu. Opisuju šta su primijetili o čudnoj kulturi „Xova“.

„Xovi“ dijele svoje utiske o prvom sastanku s turistima, iznoseći svoje utiske o stavu turista.
3. Turisti su preplavili zemlju „Xova“, koji ne žele mijenjati svoje navike.
4. Dvije grupe se sastaju radi razmjene povratnih informacija:
 - Kako se turisti osjećaju?
 - Kako se „Xovi“ osjećaju?
 - Što „Xovi“ misle o turistima?
 - Što turisti misle o „Xovima“?
 - Turisti objašnjavaju šta im to smeta u ponašanju „Xova“.
 - „Xovi“ objašnjavaju zašto im smeta ponašanje turista.
 - Prema turistima, šta su „Xovi“ mogli učiniti da bi kontakt s turistima bio ugodniji?
 - Prema „Xovima“, šta su turisti mogli učiniti da budu manje nametljivi?
 - U slučaju da se morate vratiti u zemlju „Xova“. šta biste trebali znati kako bi vaše ponašanje bilo primjerenije?

Dodatak

Učenici intervjuiiraju pripadnike svoje zajednice koji su posjetili druge zemlje ili ih pozovu da na času pred razredom iznesu svoja iskustva prilikom susreta s ljudima koji imaju različito kulturološko porijeklo.

Varijacija

Učenici zamišljaju idealno društvo i ukazuju na značajne razlike u odnosu na vlastitu kulturu.

Vježba 4.8. - Globingo: "Ljudsko biće je dio cijelog svijeta".

Obrazovni ciljevi	Svrha ove igre je pokazati da je čovjek dio cijelog svijeta.
Resursi	List s <i>bingo</i> kvadratićima za svakog učenika. List s pitanjima. Pitanja za grupnu raspravu.

Postupak

1. Učenici ispunjavaju kvadratiće prema postavljenim pitanjima. Svaki kvadratić ima dvije crte: jednu za ime, drugu za zemlju. Za svaki kvadratić bi trebali pokušati pronaći ime jednog od svojih razrednih drugova, i ime zemlje koje odgovara.

Postoje razna pitanja koja se mogu postaviti. Obično je potrebno od A do L, ali možete dodati i druga, iako je učenicima dozvoljeno da koriste ime svoga razrednog druga samo jednom. U suprotnom mogu precrtati jedan kvadratić i ne mogu dobiti „bingo“ za taj red.
2. Nakon igre, može se odvijati grupna rasprava. Učenici mogu otkriti da je migracija nešto normalno u svakoj porodici i u naciji. Razgovarat će o globalnoj situaciji i svijetu kao mreži.

Materijali za nastavnike

Pitanja: pronađite nekoga u sobi ko je ...

- putovao u neku stranu zemlju
- ima prijatelja s kojim se dopisuje u stranoj zemlji
- uči strani jezik
- ima rodbinu u stranoj zemlji
- uživa u muzici strane zemlje
- pomogao posjetiocu koji dolazi iz strane zemlje
- uživa jesti hranu iz strane zemlje
- ima auto koji je proizveden u stranoj zemlji
- živi u kući u kojoj se govori više jezika
- ima rođaka koji se rodio u stranoj zemlji
- čitao u dnevnim novinama priču o stranoj zemlji
- nedavno je razgovarao s nekim ko je živio u stranoj zemlji
- nedavno je naučio nešto o stranoj zemlji na televiziji.

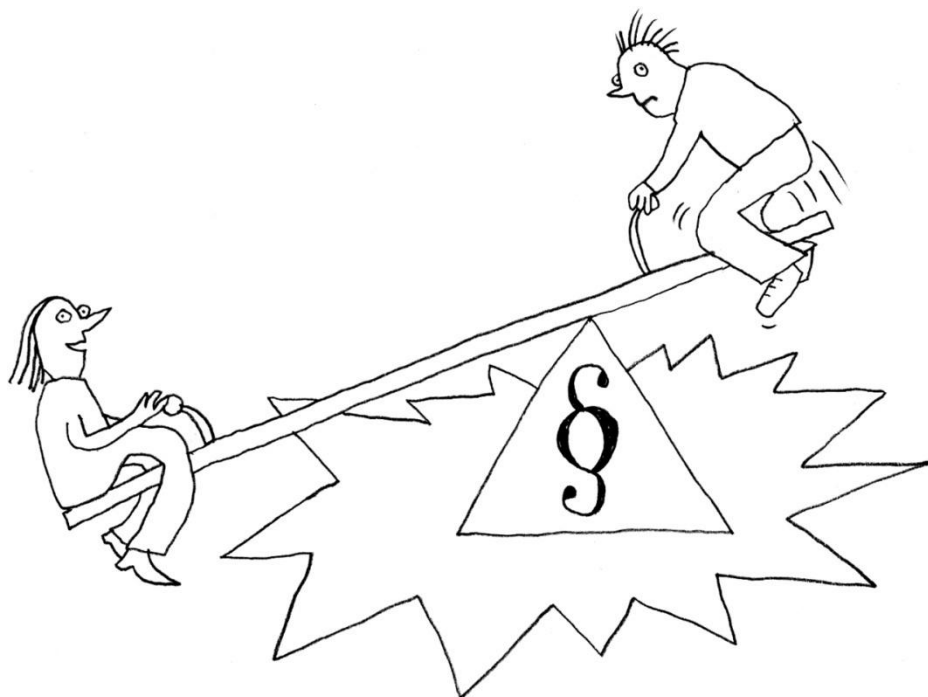
Pitanja za grupnu raspravu

1. Šta ste naučili jedni o drugima u ovom postupku?
2. Šta je najzanimljivija stvar koju ste naučili o svojim kolegama?
3. Šta vam igra govori o našem svijetu?

Materija za učenike: *Bingo list*

A ime: zemlja:	B ime: zemlja:	C ime: zemlja:	D ime: zemlja:
E ime: zemlja:	F ime: zemlja:	G ime: zemlja:	H ime: zemlja:
I ime: zemlja:	J ime: zemlja:	K ime: zemlja:	L ime: zemlja:

Peto poglavlje – Omogućiti djelovanje pravde



Uvod

Gornja slika prikazuje dječaka i djevojčicu na klackalici. Oslonac koji podupire klackalicu ne nalazi se na sredini i stoga djevojčica ima duži kraj, a dječak kraći. Prema tome djevojčica dominira u igri i čini se da u tome uživa. Dječak, sa nesretnim izrazom lica, očajnički se pokušava spustiti, ali sve uzalud. Takve situacije često dovode do svađe i sukoba. Oslonac je simbol paragrafa koji se odnosi na zakon.

Slika se može protumačiti na razne načine što dovodi do interesantnih pitanja. Mogućnosti dječaka i djevojčice su u ovoj situaciji nejednake, što odražava problematiku spolne nejednakosti. Začudjuće, djevojčica je ta koja se nalazi na dužem kraju klackalice, možda djevojčica vara, što znači da je prekršila zakon, ili samo uživa u prednosti koju joj zakon pruža kako bi kompenzirao diskriminaciju žena i djevojčica u prošlosti. Jesu li povrijeđena nečija ljudska prava – i ko ih je prekršio?

Simbol paragrafa otvara dalje perspektive. Ko je napravio pravila ove igre? Službeni simbol zakona odnosi se na državu i vladavinu prava. Država se može sastojati od institucija koje dijele moć i koje kontroliraju jedna drugu putem sistema kočnica i ravnoteža- parlament, vlada i sudstvo? Državu može voditi benevolentni ili despotski autokrata. Zakoni su ključni, jer pretvaraju ljudska prava u građanska prava za građane države. Zakoni stoga štite ljudska prava ako su povrijeđena. Kao što slika prikazuje, međutim, ljudska prava mogu prekršiti građani ili nepravedni zakoni.

Inače, zakon mora zadržati ravnotežu između pojedinačnih građana i definirati granice individualnih ljudskih prava kako bi se zaštitila prava drugih.

Vježbe u ovom poglavlju bave se pitanjima poštenja i pravde. Učenici će shvatiti da je pravda ključna za mir i sigurnost u društvu.

Vježbe 5.1. – Nije pošteno

Obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni koncepata pravde i nepravde
Resursi	Društvene studije, jezici.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Nastavnik traži od svakog para da izabere fotografiju.
2. Nastavnik traži od učenika da opišu situaciju onako kako je razumiju:
 - "Mogu vidjeti ..." (činjenični opis)
 - "Osjećam ..." (afektivni opis)
 - "To me podsjeća ..." (asocijacije, ideje)Nastavnik onda pita učenike da pojasne slike, koristeći tri kategorije:
 - Slike pokazuju situacije koje su poštene i pravedne.
 - Slike koje pokazuju suprotnu situaciju, npr. primjeri nepravde.
 - Učenici nisu sigurni kako klasificirati ove fotografije.
3. Parovi sastavljaju grupe od četiri. Svaki par objašnjava svoju sliku drugom paru i onda ih pokušavaju uvjeriti u stav koji su donijeli. Slike s komentarima grupa se prikazuju u učionici, Svaki učenik bi trebao imati dovoljno vremena da prouči te primjerke.
4. Plenum:
 - Koje vrste situacija su opisane kao pravedne a koje kao nepravedne?
 - Da li je bilo teško donijeti odluku o nekim opisanim situacijama? Zašto?
 - Koji to uslovi stvaraju nepravedne situacije?
 - Na koji se način mogu mijenjati nepravedne situacije?

Dodatak

Učenici formiraju nekoliko grupa. Svaka grupa bira jedan primjer nepravde i razmišlja o posljednjem pitanju: Na koji način se ovaj oblik nepravde može prevladati?

Prvo, mogli bi identificirati koja su to ljudska prava povrijeđena u slučaju o kojem se raspravlja. Drugo, mogu tražiti načine kako zaštititi i provoditi ljudska prava.

Vježba 5.2. - Izuzetak

Obrazovni ciljevi

Učenici se upoznaju s temom diskriminacije.

Materijali

Različite obojene naljepnice i jedna bijela naljepnica.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Nastavnik zalijepi naljepnicu na čelo svakog učenika. Učenici ne smiju znati koju boju imaju zaljepljenu na čelu. Stoga bi trebali zažmiriti kada dobivaju naljepnicu.
2. Učenici otvaraju oči. Svaki učenik mora sad otkriti ostale članove svoje grupe, a grupe se u konačnici formiraju prema bojama.
3. Povratne informacije i razmišljanje u plenumu. Predlažu se slijedeća pitanja:
 - Kako ste se osjećali kada ste upoznali prvu osobu koja nosi istu naljepnicu kao vi?
 - Kako se osjećajala jedina osoba sa bijelom naljepnicom?
 - Jeste li pokušali pomoći jedni drugima u svojoj grupi?
 - Na koji način se može integrirati osoba koja ima bijelu naljepnicu?
4. Zadatak može poslužiti da se učenici upoznaju s odnosima između manjinskih i većinskih grupa u društvu:
 - Ko su izuzeci, isključeni, u društvu?
 - Može li neko po ličnom izboru biti izuzetak ili na margini?

Dodatak

Zadatak se može dalje proširiti tako što se daje prednost određenoj grupi. Učenici se mogu uključiti, ali takav način može prouzrokovati stres i neprijateljstvo. Nastavnik bi trebao dobro poznavati svoj razred i mora biti spreman na adekvatnu reakciju.

Vježba 5.3. – Igra puzle (slagalica)

Obrazovni ciljevi	Igra simulira iskustvo nepravednog tretmana. Učenici postaju svjesni svojih reakcija na nepravedan tretman, koje su bazirane na etičkim principima pravde. Pravda je temeljna kategorija ljudskih prava. Učenici shvaćaju važnost solidarnosti i saradnje prilikom savladavanja nepravde.
Materijali	Koverta s djelićima slagalice (puzlama), ili slikama koje su izrezane u više dijelova.

Postupak

1. Priprema: za svaku grupu od tri ili četiri učenika trebala bi biti jedna slagalica. Nastavnici mogu koristiti unaprijed napravljenu slagalicu (puzle) ili napraviti slagalicu tako što će izrezati slike (razglednice ili reklame) na više dijelova. Svaka slagalica treba biti stavljena u kovertu. Idealno bi bilo da se duplikat slike zalijepili na kovertu. Nastavnik uzima neke dijelove slagalice i mijenja neke dijelove sa drugim slagalicama. Nekoliko slagalica treba biti završeno.
2. Učenici formiraju grupe od otprilike četiri člana. Nastavnik dodjeljuje poseban zadatak svakom članu grupe:
 - učenik zadužen za vrijeme i resurse
 - arbitar koji sprečava konflikte i osigurava da se upute dosljedno provode
 - učenik koji ima duplikat završene slagalice
 - učenik koji izvršava zadatak.Nastavnik daje kovertu svakoj grupi i daje im zadatak da riješe slagalicu u određenom vremenskom roku. Učenici će ubrzo otkriti da li je njihova slagalica uspješna ili ne i da li mogu dobiti podršku ostalih grupa.
3. Igra stvara jasne pobjednike i gubitnike. U zavisnosti od starosti grupe i reakcija učenika, slijedeća pitanja mogu se koristiti kako bi iskazali i ocijenili iskustvo pozitivne ili negativne diskriminacije:
 - Kako ste se osjećali kad ste shvatili da grupe imaju različite materijale?
 - Kako biste se osjećali da ste bili u drugoj grupi?
 - Kako ste se osjećali kao dio grupe koja ima premalo/previše materijala?
 - Koje ponašanje je pomoglo, ili odmoglo, uspjehu grupe?

Dodatak

Učenici se potiču da raspravljaju o stvarnim situacijama u kojima ljudi nemaju jednak pristup važnim resursima (npr. slobodno vrijeme, posao, novac, moć).

Vježba 5.4. – Uloga zakona

Obrazovni ciljevi	Stari filozofi oslanjali su se na različite vrijednosti kako bi definirali svrhu zakona. Različite vrijednosne opcije su povezane s različitim društvenim i političkim sistemima. Teorija pruža okvir za razmišljanje o svakodnevnim iskustvima, u kojima naši interesi vode naše vrijednosne opcije. Učenici se potiču da namjerno biraju vrijednosti u okviru ljudskih prava, kako bi ih mogli porediti, raspravljati o njima i biti im posvećeni u svakodnevnom životu.
Resursi	Različiti koncepti uloge zakona napisani su na velikom listu papira i prikazani na zidu (vidjeti M 1 u odjeljku o materijalima).

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od tri ili četiri i dobivaju radne listove s listom pravila ponašanja (vidjeti M2 u odjeljku materijala).
2. Svaka grupa mora podvesti pravila ponašanja pod temeljne koncepte zakona (deset minuta).
3. Grupe provjeravaju svoje rezultate.
4. Učenici odlučuju kojeg koncepta će se najviše pridržavati.
5. Učenici izabiru koncept kojeg će se najmanje pridržavati.

Dodatak

Razmišljanja u razredu:

- Jesu li pravila koja primjenjujete u svom životu u skladu s vašim izborom?
- Zna li pravila koja su dio opcija koje ste odbacili? Jeste li se protivili tim pravilima? Zašto? Šta ste učinili?

Pisana razmišljanja:

- Koji koncept prava smatrate najprikladnijim i zašto?
- Nabrojite pet pravila svakodnevnog života kojih se pridržavate.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

M 1: Osnovni koncepti zakona

1. Svrha zakona je da spriječi pojedince da krše prava drugih ljudi (Aristotel).
2. Svrha zakona je da pruži svakoj osobi ono što zaslužuje (Aristotel).
3. Svrha zakona je stvaranje savršenog društvo (Platon).
4. Zakon služi da spriječi štetu koju nepravda čini pojedincima (Glaucón).
5. Zakon bi trebao služiti očuvanju interesa onih koji upravljaju (Thrasymachus).
6. Uloga zakona je očuvati društveni mir kroz osiguravanje dobrobiti svih i primjenom one prakse koja je korisna za naše društvo (Protagora).
7. Svrha zakona je zaštita najslabijih.

M 2: Pravila

1. Ljudi koji su zlostavljali svoju djecu otići će u zatvor.
2. Država će garantovati nezaposlenima prihod koji će im omogućiti da prežive.
3. Učenici koji imaju najbolje ocjene imat će prioritet prilikom zapošljavanja.
4. Svi radnici trebaju doprinijeti nešto iz svojih prihoda kako bi pomogli nezaposlenima.
5. Svaka radnja određene osobe kojom drugoj osobi pričinu štetu, obavezat će tu osobu da oštećenom nadoknadi štetu.
6. Nastavnici će osigurati da učenici spoznaju da se zakoni našeg društva, i to kao najkvalitetniji zakoni, ne smiju kršiti.
7. Svaka osoba koja demonstrira svoje protivljenje organizaciji društva pritvorit će se u centar za preodgoj.
8. Dozvoljene su samo one aktivnosti koje država dozvoli za dobrobit svih.
9. Samo ljudi koji plaćaju porez imaju pravo glasa.
10. Svi mladi ljudi moraju pripadati državnim organizacijama kako bi učestvovali u korisnom radu.
11. Preduzeća bi trebala imati instalirane filtere protiv zagađenja na dimnjacima.
12. Niko ne smije širiti ideje koje vlade nisu priznale kao validne.
13. Država ima pravo oduzeti posjed ako je to u službi javnog interesa.
14. Direktori preduzeća imaju pravo organizirati privatne sigurnosne službe.
15. Zabranjeno je ući u tuđi dom bez dozvole vlasnika.

Vježba 5.5. – Stajališta o pravdi

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da postoje različita stajališta o pitanjima pravde. Učenici dobivaju osjećaj za ravnotežu između prava i obveza.
Resursi	Radni listovi koji sadrže stajalište A ili B.

Postupak

1. Bira se jedno od prava koje će se ispitati.
2. Razred se dijeli u grupe od četiri ili šest.
Polovica grupe dobiva list A, a druga list B.
Svaka podgrupa priprema što više mogućih argumenata kako bi odbranili izjavu sa svog lista.
3. Grupe se ujinjuju. Članovi podgrupe A predstavljaju svoje stajalište članovima podgrupe B, koji moraju pažljivo slušati i praviti zabilješke.
Onda je red na podgrupu B.
Nakon prezentacije argumenata može slijediti vrijeme za postavljanje pitanja.
4. Podgrupe A i B mijenjaju uloge. Ne smiju biti unaprijed obaviješteni o ovom djelu vježbe.
Daje im se par minuta kako bi razmislili o argumentima.
5. Grupe pokušavaju usvojiti zajedničko pisano stajalište o problemu o kojem se raspravlja.
6. Pitanja za razmišljanje:
 - Na koje poteškoće ste naišli dok ste pokušavali da dođete do zajedničkog stajališta?
 - Da li vam je činjenica da ste zamijenili uloge olakšala ili otežala da se usaglasite oko zajedničkog stajališta?

Dodatak

Nastavnik (ili učenici) traže slučajeve u kojima je sloboda izražavanja (ili dječiji rad) kontroverzna tema.

- Na koji način se mogu balansirati prava i obveze?
- Nameću li dužnosti- odnosno prava –ograničenja određenih prava?

Informacije koje se daju u medijima bi se trebale koristiti za analizu slučaja. Istraživanje bi se trebalo proširiti i na druga ljudska prava, npr. sloboda kretanja ili pravo vlasništva.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

Stajalište A: Sloboda izražavanja

U pravednom društvu sloboda izražavanja temeljno je ljudsko pravo koje se ne bi smjelo ograničiti. Razmislite o sljedećem:

- negativni učinci cenzure;
- političke posljedice njenog ograničavanja i neslaganja s tim;
- okolnosti pod kojima je države ograničavaju;
- važnost slobode izražavanja za demokratije;
- bilo koji drugi relevantan problem.

Stajalište A: Dječiji rad

Zakoni protiv dječijeg rada trebali bi se striktno primjenjivati kako bi se osiguralo pravo djece na igru, obrazovanje kako bi postali zdravi članovi društva. Razmislite o sljedećim činjenicama:

- nedostatak obrazovanja koji je posljedica prisile djece na rad;
- činjenica da djeca često rade u nezdravim uslovima;
- način na koji se dječiji rad često iskorištava jer se se djeca ne mogu zaštititi od nepravednog postupanja;
- drugi relevantni problemi.

Stajalište B: Sloboda izražavanja

U pravednom društvu ponekad je potrebno da se ograniči sloboda izražavanja kako bi se zaštitila ljudska prava. Razmotrite sljedeće činjenice:

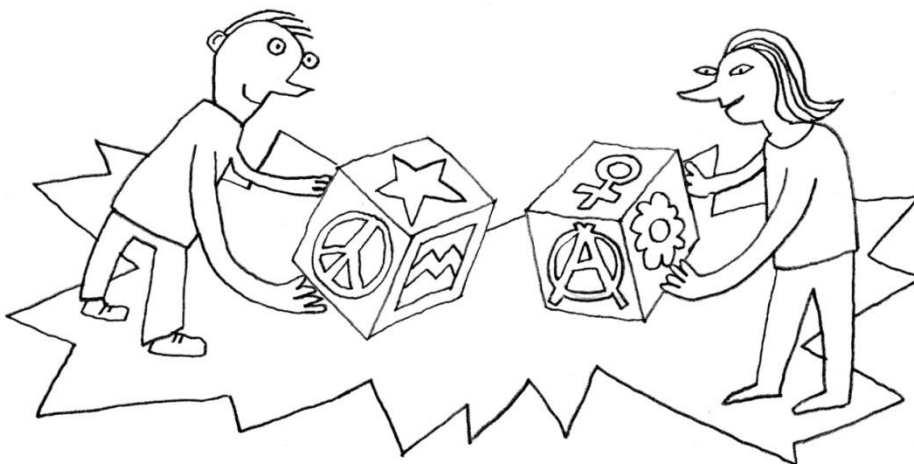
- posljedice rasističkih komentara o manjinama;
- način na koji se govor može koristiti za poticanje nasilja;
- kako je u nekim zemljama sloboda izražavanja neograničena i dovodi do povrede prava;
- potreba da se promovišu obaveze a ne samo prava;
- svi drugi relevantni problemi.

Stajalište B: Dječiji rad

U interesu pomoći porodicama da prežive u teškim ekonomskim uslovima i da se pomogne djeci da zauzmu ulogu u društvu, djeca bi trebala raditi i pomagati svojim porodicama. Razmotrite sljedeće:

- činjenica da u nekim društvima u kojima je zaposlenost slaba, djeca mogu biti jedini izvor prihoda za porodicu;
- činjenica da u mnogim društvima djeca tradicionalno rade duže nego odrasli;
- mišljenje da sprječavanje djece da učestvuju u produktivnom radu može rezultirati u nepotrebnoj izolaciji djece od svijeta odraslih;
- činjenica da rad može biti formativno iskustvo za djecu;
- svi drugi relevantni problemi.

Sesto poglavlje - shvatanje političke filozofije



Uvod

Slika prikazuje dječaka i djevojčicu koji su okrenuti jedno prema drugom. Pokazuju jedno drugom kocku sa simbolima koji predstavljaju političke filozofije. Važno je da se osmijehuju jedno drugom, jer su simboli različiti i ukazuju na polemike i nesuglasice. Važno je istraživati značenje tih simbola koliko god je to moguće. Dječak pokazuje simbol „zabrane atomske bombe“, kojim se izjašnjava za pacifizam. Pentagram može predstavljati socijalistički način razmišljanja, ali isto tako i holistički način razmišljanja o čovječanstvu. Cik-cak linije mogu predstavljati vodu, kao simbol zaštite okoliša, ali njegovo značenje može biti i potpuno različito. Djevojčica pokazuje A-simbol anarhizma. Simbol ženskog spola može predstavljati feminizam. Cvijet može predstavljati zaštitu okoliša, ili mir, ali djevojčica je možda dala neko drugo značenje tom simbolu. Mladi ljudi koriste se ljudskim pravima- sloboda misli, sloboda izražavanja i jednakost. Ne postoji vlast koja će odrediti ko je u pravu a ko nije.

Slika također nosi jednu interesantnu i iznenađujuće složenu poruku. Mi kombiniramo simbole i koncepte u političkoj filozofiji kako bismo izrazili naše ideje i stajališta, ali oni mogu biti ambivalentni i zbunjujući. Stoga moramo drugima objasniti naše izbore i moramo pažljivo slušati. Postoje mnoga stajališta sa kojima se možemo ili ne možemo složiti. Šest simbola je dovoljno da nam daju ideju otvorenog pluralističkog društva. Trebali bi poštivati jedni druge, i tada možemo imati dobar argument koji nikome ne škodi i pogoduje svima.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava integrira dvije dimenzije. Prva je povezana sa *sadržajem*. Shvatanje političke filozofije je važno za obrazovanje za demokratiju, pruža nam jasan smjer i vrijednosti kada prosuđujemo vrijednosti i kada djelujemo. Isto tako bolje razumijemo jedni druge.

Druga dimenzija obrazovanja za demokratiju odnosi se na *kulturu* civilizovanog sukoba – prepirati se se sa osmijehom, ako je moguće. O takvoj kulturi sukoba mora se podučavati u školama, kroz iskustvo i razmišljanje. Podučavanje može započeti u vrlo ranoj dobi a puno toga zavisi od primjera koji pokazuju nastavnici i direktori. Nastavnik obrazovanja za demokratiju bi trebao izbjegavati dvije zamke. Jedna je politička korektnost. Nije zadatak nastavnika da podučavaju učenike o bilo kojoj političkoj doktrini, niti bi učenike trebali prisiljavati da prihvate njihove lične vrijednosti. Druga je tiho negiranje, što je suptilni oblik opresije. Nastavnik bi trebao potaknuti učenike da objašnjavaju svoje izbore kako bi ih drugi razumjeli, ali ne treba ih prisiljavati da ih opravdavaju.

Predmetni zadaci se mogu usvojiti u različitim starosnim grupama i mogu se koristiti od osnovnog do višeg srednjeg nivoa.

Vježba 6.1. – Osnovni koncepti političke misli

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju da vrijednosti posredno upravljaju političkim raspravama i debatama i da neke vrijednosti podržavaju ljudska prava a neke im se protive (podučavanje o ljudskim pravima) Vježba obučava učenike da budu voljni učiti i razumjeti vrijednosti i stavove bez obzira da li se s njima slažu ili ne (podučavanje kroz ljudska prava).
Materijali	Lista prijedloga ili slogana (vidjeti materijale u daljem tekstu). Kao alternatva, mogu se koristiti predizborni plakati, video isječci, ili dijelovi izjava odnosno govora iz političkog života.

Postupak

1. Učenici formiraju grupe ili parove od četiri.
2. Identificiraju implikacije izjava. Možda će im biti potrebno dati pitanja kako bi ih usmjerili i omogućili poređenja, npr. za koje društvene grupe ovaj prijedlog ima posljedice i koje bi to posljedice bile (učenici bi trebali odgovoriti nešto poput bogati i siromašni, zdravi i bolesni, moćnici i nemoćni, itd.).
3. Ukoliko su već upoznati s osnovnim pristupom političke misli, učenici mogu povezati svoje prijedloge s različitim školama misli. Mogu utvrditi svoje afinitete prema više načina razmišljanja.
4. Učenici prosuđuju izjave i njihove temeljne vrijednosti u svjetlu ljudskih prava.

Dodatak

Učenici raspravljaju o posljedicama prijedloga tako što ih porede s pitanjima o kojima se raspravlja u njihovoj zemlji.

Materijali

Lista prijedloga i slogana

1. Država se ne bi trebala miješati u vođenje ekonomije. Njena jedina briga je primjena zakona.
2. Besplatna zdravstvena zaštita mora se garantovati svima.
3. Sva preduzeća se moraju nacionalizirati.
4. Vođi države treba dodijeliti sve ovlasti.
5. Država, radnici i sindikati trebaju se sastati kako bi povećali plaće.
6. Država kao takva je neugodnost.
7. Bijela civilizacija je superiorna civilizacija.
8. Slabe učenike treba spriječiti da usporavaju napredovanje ostalih učenika.
9. Nito nema pravo da daje drugima naredbe.
10. Društvo bi se trebalo organizovati na način da vladajući poredak poštuje prirodnu hijerarhiju stvari.

Vježba 6.2. – Stavovi prema moći⁵

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu razlikovati koncepte moći i njihove posljedice na demokratiju i ljudska prava.
	Učenici razvijaju aktivno slušanje (podučavanje kroz ljudska prava).
Materijali	Set štampanih učeničkih materijala: „Stavovi o moći i vlasti“.

Postupak

1. Učenici formiraju parove. Proučavaju izjave i odlučuju s kojim se izjavama slažu.
2. Prave zabilješke o razlozima zbog čega podržavaju određene izjave.
3. Parovi predstavljaju svoje rezultate u razredu.
4. Učenici identificiraju temeljne škole političke misli (vježba prenosa znanja) (transfer exercise), nastavik koristi svoje iskustvo i razmišljanje kako bi upoznao učenike s (odabranim) pristupima političkoj misli (induktivan pristup koji omogućava korištenje različitih metoda – predavanja nastavnika, a možda i učenika, proučavanje dijelova).

Dodatak

Učenici razmišljaju o svojim individualnim sistemima vrijednosti.

Učenici poistovjećuju političke ideje s politikom stranaka i političkih vođa u svojoj zemlji.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

5. Citirano iz Claude Paris, *Ethique et Politique*, CG. izdanje, Quebec, 1985.

Štampani učenički materijali

Izjave o vlasti i moći

1. Vođa u vlasti ima glavnu i nezamjenjivu ulogu.
2. Moć otuđuje i mora se eliminisati kako bi se omogućilo svakoj osobi da ostvari svoj puni potencijal.
3. Nacija ima samo jednog stvarnog neprijatelja: njenu vlast.
4. Političku moć bi trebali izvršavati ljudi koje je birao narod.
5. Političke stranke su štetne za moć države zato što dijele narod i uzrokuju nepotrebne sukobe.
6. Država nije jednostavan skup pojedinaca: u stvarnosti ona je viša i važnija od skupa pojedinaca.
7. Sve vrste moći imaju tendenciju da postanu totalitarne.
8. Država ne podrazumijeva završetak već predstavlja nužnost za realizaciju individualnih aspiracija.
9. Država je veliko groblje na kojem umiru svi izražaji individualnog života.
10. Štrajkovi predstavljaju prijetnju vlasti te bi se iz tog razloga trebali zabraniti.
11. Pojedinci postoje samo za državu a bez nje su niko i ništa.
12. Mladi ljudi bi trebali učestvovati u odlukama koje se na njih odnose.
13. Jedino kad država prestane postojati možemo govoriti o slobodi.
14. Nastavnik treba uzimati u obzir legitimne zahtjeve svojih učenika.
15. Ljudska bića imaju prirodnu tendenciju da čine dobro, uvijek trebamo imati povjerenja u njih.
16. Učestvovanje svih pojedinaca u moći je osnovni princip organizacije svih ljudskih zajednica.
17. Političke stranke omogućavaju da želje građana utiču na odluke vlasti.
18. Kada bi ljudi bili prepušteni samima sebi, bez ikakve kontrole, ljudska bića bi se međusobno ubijala.
19. Politička moć ne bi trebala biti prepuštena javnom mnijenju.
20. Ljudska bića bi trebala imati prava koja vlast mora poštovati i promovisati.

Vježba 6.3. – Kad bih bio mađioničar

Obrazovni ciljevi	Učenici se potiču da stvore smislene vizije. Osoba bez utopijskih razmišljanja ograničena je prihvatiti status quo. Učenicima je data mogućnost da koriste svoje talente (kreativnost).
Materijali	Papir i marker.

Postupak

1. Od učenika se traži da se zamisle u ulozi mađioničara.
2. Oni čitaju:
"Kad bih ja bio veliki mađioničar, omogućio bi ženama, muškarcima i djeci da nikad više ne dožive ono što se dogodilo tokom rata... "
Svaki učenik završava slijedeće rečenice:
 - Zaustavio bi ...
 - Zatvorio bi ...
 - Zaboravio bi ...
 - Protivio bi se ...
 - Nastavio bi sa ...
 - Stvorio bi ...
3. Naizmjenično, učenici čitaju svoje odgovore u plenarnom skupu. Predlaže se da se stolice rasporede u krug.
4. Evaluacija: učenici ukazuju i raspravljaju koje želje i potrebe su otkrili.

Dodatak

Učenici se bave pitanjem može li se nešto učiniti da se njihove želje ispune.

Varijacija

Za starije učenike:

"Kada bih bio arhitekt ...": učenici razmišljaju kako bi njihova škola ili grad, selo, u kojem žive trebali izgledati.

Učenici razmišljaju o svojim željama i povezuju ih s osnovnim tradicijama političke misli (liberalna, konzervativna, socijalistička, prijatelji zemlje).

Sedmo poglavlje – Učestvovanje u politici



Uvod

Slika prikazuje muškarca i ženu koji zagovaraju svoje stavove u javnosti a podršku im pružaju dječak i djevojčica. Plakat muškarca prikazuje globus kao simbol svijeta, dok pritom žena na svom posteru, kojeg drži dječak, skreće pažnju na zvijezdu petokraku. Možda taj simbol odražava površinu na kojoj stoje. Njihovi izrazi lica su prijateljski i ne pokazuju nikakve znakove neprijateljstva. Odrasli i djeca učestvuju u politici. Koriste se svojim demokratskim pravom da mirno protestuju u javnosti. Spolovi su jednako zastupljeni, stoga se ne radi o spolnom pitanju. Ove dvije grupe se nadmeću za pažnju i podršku većine. Nalaze se u direktnom sukobu, tako da ne učestvuju mediji, političke stranke i interesne grupe.

Četvoro ljudi stoji na podlozi koja liči na zvijezdu s nepravilnim vrhovima. Taj simbol se može protumačiti na razne načine. Zvijezda može predstavljati zajednicu koja pruža svojim pripadnicima osjećaj zajedništva i okvir za prava, odgovornosti i dužnosti. Zvijezda bi isto tako mogla simbolizirati „binu“ na kojoj stoji građanin kada govori u javnosti. Neće se moći čuti onaj ko izabere da ne stane na tu binu i morat će prihvatiti odluke koje se u konačnici donose. Građani mogu učestvovati u politici na razne načine. Obrazovanje za demokratiju se fokusira na načine aktivnog, direktnog učestvovanja. Učestvovanje u političkom životu je i pravo djece, a ne samo odraslih. Kako bi to proveli u djelo potrebno nam je razumijevanje problema i pažljiva procjena. Političko učešće u demokratiji treba se učiti u školama, što zahtijeva od škola da funkcionišu kao mikro društva koja omogućavaju učenicima da učestvuju u upravljanju školskim poslovima.

U demokratskim školama i demokratskom društvu, rasprave i polemike, čak i svađe i sukobi, nisu nešto čega se trebamo bojati već ih trebamo smatrati nečim normalnim i korisnim za donošenje demokratskih odluka. Rješavanje sukoba ideja i interesa je osnovna metoda rješavanja problema i donošenja odluka. Ako interesi i ciljevi nisu jasno iskazani, onda se ne mogu uzeti u obzir. U otvorenom društvu harmonija – „zajedničko dobro“ – ne smije se nametati, već se o njemu treba dogovarati. Polemika i sukob nisu štetni ako su dio kulture raspravljanja, rješavanja sukoba i kompromisa.

Vježbe se usredotočuju na okvirne uslove i modele političkog učestvovanja. Ovo pomaže učenicima da cijene svoje mogućnosti učestvovanja u svojoj zajednici.

Vježba 7.1. – Zid šutnje

Obrazovni ciljevi

Učenici postaju svjesni svojih koncepata demokratije.

Materijali

Listovi velikog papira zalijepljeni na zid i markeri (za grupe od pet).

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od pet. Svaka grupa sjedi u polukrugu nasuprot papiru na zidu, Traži se od njih da napišu, u tišini i unutar vremenskog ograničenja, rečenicu koja započinje sa: „Demokratija je...”
2. Učenici odgovaraju rečenicama ili riječima koja su već zapisane.
3. Nakon što prođe vrijeme koje je određeno za pisanje riječi na plakatu, svaki učenik bira jednu rečenicu koju nije sam napisao te je čita na glas. Učenici dijele svoje rezultate u razredu.
4. Razmišljanja se međusobno razmijene:
 - "Naučio sam ..."
 - "Otkrio sam ..."
 - "Htio bih raspravljati o ..."

Varijacija

Umjesto korištenja plakata na zidu, učenici sjede za okruglim stolom i pišu na veliki list papira.

Opća informacija

"Zid šutnje" je *brainstorming* metoda koja se može koristiti na početku niza lekcija o ključnim konceptima kao što su demokratija, diktatura, pravda, mir, obrazovanje jednakost, sloboda, itd.

Ova metoda pruža podršku onim učenicima koji su manje ekstrovertni ili koji žele imati malo vremena da pažljivo razmisle prije nego što nešto kažu. Često su ovi učenici u nepovoljnom položaju u standardnom ambijentu, odnosno, u ambijentu u kojem se potencira frontalno i usmeno izlaganje.

Vježba 7.2. – Moja razmišljanja o diktaturi

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu definirati i procjenjivati sastavne elemente demokratije i diktature. Učenici mogu donijeti promišljene odluke o vrijednostima i zagovarati ih.
Materijali	Plakat i markeri ili tabla i kreda.

Postupak

1. Od učenika se traži da definiraju karakteristične odlike diktature.

Lista može sadržavati sljedeće odlike:

- antisemitizam	- uloga žena kao radateljica
- etničko čišćenje	- represija seksualnih manjina
- mučenje	- podvrgavanje vlastima
- uslovljavanje	- pritisak vršnjaka
- kult moći, pojedinaca ili vojske	- tražiti da budemo vođeni
- mišljenje da je kritika destruktivna	- neprihvatanje manjina

2. Očitujući se o listi, učenici odgovaraju na pitanje, "U kojoj mjeri ova situacija utiče na mene?"
3. Od učenika se traži da se odlike stave na ljestvicu, počevši od onih odlika o kojima imaju čvrst stav.

Dodatak i Varijacije

Osobine diktature mogu se poistovjetiti s primjerima iz novinskih članaka, filmova i udžbenika. Ista vježba može se provesti i za demokratiju.

Zadatak 7.3. – Upitnici o stavovima prema promjeni

Obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o svojim ličnim stavovima i slobodno ih izražavaju.
	Učenici mogu slušati druge učenike, nezavisno od toga slažu li se s drugima ili ne.
Materijali	Set učeničkih materijala: " Upitnici o stavovima prema promjeni ".

Napomena za nastavnike

Informacija o osnovnim političkim stavovima

Stav je tendencija izražavanja mišljenja ili usvajanja određenog oblika ponašanja. Stav je rezultat socijalne integracije i lične istorije i stoga je manje svjestan nego ideologija. Stavovi vode naše percepcije, ocjene i djela.

Svrha ove vježbe je da se shvati, na osnovu izražavanja mišljenja, u kojoj mjeri je osoba otvorena za društvene promjenama ili ne. Promjena sama po sebi nije ni dobra ni loša stvar, i svrha je ne donositi sudove o učenicima, a još manje procjenjivati ih. Također treba imati na umu da se rezultati ovakvog "politički lakmus test" ne bi trebali uzimati previše ozbiljno, naročito ako učenici nisu u potpunosti svjesni implikacija izjava iz upitnika.

Pravo pitanje je: zašto, šta, kada i kako promijeniti. Modeli političke misli služe kao smjernice za političke stavove koji su se razvili nakon Francuske i Američke revolucije. Slijedeći skeč može poslužiti kao okvirna smjernica ali ne može zamijeniti čitanje izvornih materijala.

Progresivan stav dovodi do uvjerenja da su promjene poželjne. Promjene mogu biti revolucionarne ili *reformističke*, zavisno od hitnosti i sredstava koja se koriste. Za revolucionarne promjene, ukoliko je neophodno, čak ni nasilje ne može biti isključeno. Za reformističke, promjena je poželjna, ali bez radikalnog prekida s prošlošću.

Konzervativan stav, s druge strane, cijeni tradiciju i daje prednost iskustvu nad teorijom. Ovaj stav može favorizirati *status quo* ili biti reakcionaran. Favorizirati *status quo* znači misliti da je sadašnja država, iako daleko od savršene, prihvatljiva. Kao način promjene može se zagovarati organski rast (Edmund Burke). Osnovna briga je držati državu snažnom i pokretljivom kako se ne bi previše opteretila pristrasnim interesima i prekomjernom participacijom. Međutim, reakcionar odbija trenutno stanje stvari: reakcionar smatra da je pogrešno provoditi promjene i želi se vratiti u predašnje stanje.

Revolucionar i *reakcionar* skloni su dogmatizmu, odnosno, fundamentalizmu, što znači da brane stajalište s ideološke osnove, bez uzimanja stvarnog stanja u obzir.

Ostali su više pragmatični i određuju svoje stavove analizirajući direktne posljedice.

Ova vježba može koristiti kao okvirna vodilja koja potiče učenike da shvate postojanje različitih modela političkog mišljenja i da postanu svjesni svojih ličnih sklonosti i orijentacija. U političkom životu, politički stavovi će učestalo ličiti na političku mješavinu različitih političkih mišljenja, na primjer rasprave između neoliberalne, ekološke i tehnokratske struje.

Postupak

1. Učenici odgovaraju na pitanja. Prije svake izjave zapisuju broj kako bi iskazali svoj stav.
Šifra koju koriste je slijedeća
5 – U potpunosti se slažem s izjavom.
4 – Uglavnom se slažem s izjavom.
3 – Svejedno mi je što se u izjavi navodi.
2 – Uglavnom se ne slažem s izjavom.
1 – U potpunosti se ne slažem s izjavom.
2. Učenici sastavljaju svoj konačan broj bodova, koji ukazuje koji su njihovi politički stavovi.
100-80: revolucionar
80-60: reformist
60-40: za status quo
40-20: reakcionar.

Postoje li neke uočljive razlike među učenicima, naročito između dječaka i djevojčica?

Dodatak

Raditi s tekstom: u zavisnosti od toga kako se vježba izvela – kao uvod ili kao vježba prenosa znanja – rad s tekstom preporučuje se prije ili poslije ove vježbe. Za napredne razrede, mogu se koristiti citati autora poput Locka, Burka or Marxa. Dodatno, ili kao alternativa za mlađe učenike, mogu se koristiti izjave političara ili stranačkih predstavnika u vezi sa specifičnim problemima u društvu.

Također vidjeti slijedeću vježbu.

Varijacija

Ova pitanja mogu se formulirati na osnovu lokalnih problema. Bilo koje od pitanja može biti početak za debatu.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

Štampani učenički materijali

Upitnik o stavovima prema promjeni

1. Žena bi trebala imati pravo na sterilizaciju bez odobrenja svoga muža.
2. Informacije o kontracepciji bi trebale biti dostupne svim mlađim djevojkama od četrnaest i više godina.
3. Lake droge bi se trebale legalizirati.
4. U demokratijama referendumi bi se trebali provoditi na zahtjev građana.
5. Kriminalci trebaju medicinsku pomoć više nego kažnjavanje.
6. Smrtna kazna bi se trebala u potpunosti ukinuti.
7. Velike firme se trebaju nacionalizirati.
8. Brak između osoba istog spola treba biti legalan.
9. Ne smije biti razlikovanja spolova u oglasima za posao.
10. Dobrovoljne udruge trebaju se zabraniti. Dužnost je država da pomaže socijalno ugroženim kategorijama.
11. Prosječnu osobu ne treba kontrolisati niti njome upravljati.
12. Učenici trebaju učestvovati u upravljanju školom.
13. Ocjene i svjedodžbe treba ukinuti.
14. Minimalni dohodak treba biti zagarantovan svima, bez obzira na spol, starost ili profesiju, pa čak i ako odlučimo ništa ne raditi.
15. Djeca se trebaju odgajati u nekoliko vjera istovremeno. Djeca mogu izabrati svoju vjeru kad odrastu.
16. Političke vođe bi trebali koristiti savjete naučnika prilikom korištenja naučnih otkrića.
17. Ljudska bića su rođena s istim potencijalom.
18. Privatno vlasništvo treba zabraniti i uvesti javno i državno vlasništvo.
19. Niko nema pravo nametati svoje mišljenje drugima.
20. Moraju se prestati proizvoditi svi proizvodi koji zagađuju okoliš, bez obzira kakav će to imati uticaj na privredu.

Vježba 7.4. – Projekt planiranja⁶

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju šta znače strukture međusobne zavisnosti u društvu tokom perioda promjena.
	Učenici razumiju da se svaka odluka tiče svih pripadnika društva. Ako se mora prihvatiti i poštovati odluka, svi pripadnici društva moraju razumjeti tu odluku i imati mogućnost da učestvuju u procesu donošenja te odluke.
Materijali	Opis stvarnog ili izmišljenog plana gradskog naselja. Moraju se uzeti u obzir socijalni, ekonomski, demografski, saobraćajni i drugi problemi. Nastavnik mora pripremiti set kartica za učesnike u igrokazu. Slijedeći primjeri mogu poslužiti čitaocu kao ideja kako se stvarni projekt planiranja može simulirati u igrokazu.

Napomene za nastavnika

Mnogo ciljeva je sakriveno u ovoj vježbi. Stoga je na nastavniku da odluči koji od tih elemenata se treba detaljno raspraviti, a koji bi trebao pomoći nastavniku da razumije i objasni drugima koji su to potencijalni učinci učenja.

1. Učenici razvijaju želju za slušanjem i razumijevanjem različitih stajališta i interesa, bez obzira da li se slažu s njima ili ne.
2. Učenici uče kako predvidjeti posljedice i implikacije različitih opcija u postupku donošenja odluka.
3. Učenici doživljavaju postupak donošenja odluka u demokratskom okviru. Potrebno je održati ravnotežu između učestvovanja i efikasnosti (npr. svi se moraju izjasniti, ali mora postojati vremensko ograničenje za svaku raspravu kao i za postupak u cjelini).
4. Osnovni uvid: u otvorenoj, npr. zajednici koja uči, opće dobro (*volonte generale*) ne utvrđuje vlast već je to stvar privremene odluke koja je otvorena za reviziju ako se ukažu novi problemi.

Postupak

1. Učenici se dijele u parove. Svaki par dobiva primjerak projekta i jednu karticu. Jedan par učenika predsjedava debatom koja će uslijediti.
2. Par formira listu svih prednosti i nedostataka koji su povezani s tim projektom.
3. Učenici to rade sa stajališta osoba čije uloge sada igraju.
4. Donose zajedničku odluku za ili protiv projekta (15 minuta).
5. Jedan za drugim, svaki par izlaže svoj stav grupi i objašnjava svoje razloge.
6. U debati, svaki par mora reći šta bi željeli da se provede. Treba se uvesti vremensko ograničenje za raspravu svakog učenika kao i za cijelu debatu.
7. Učenici glasaju o tome hoće li se projekt primijeniti ili ne.

Rad nakon primjene projekta

8. Postoje li grupe s kojima se treba konsultovati?
9. U kojoj mjeri su drugi uticali na vaše mišljenje?

6. Prilagođeno od S. Fountain, *Educattion pour le developpement humain*, De Boeck, 1996.

10. Imaju li pojedinačni interesi koje brani jedna od grupa uticaja na druge grupe?
11. Postoje li grupe čija mišljenja i interesi imaju veću težinu?
12. Postoje li grupe koje rijetko ili nikad ne iskazuju svoje mišljenje?
13. Da li je rješenje za koje je većina glasala u stvarnosti i najbolje rješenje za cijelo društvo?

Dodatak

1. Pojedinačni učenici igraju određenu ulogu bez podrške svojih partnera.
2. Igrokaz uključuje slušanje stručnjaka koji mogu ukazati na određene aspekte projekta.
3. Dio razreda ima ulogu porote ili lokalne skupštine koji donosi konačnu odluku, bez učešća zagovornika određenih interesnih grupa (participativna demokratija).
4. Dva ili tri učenika glume novinare i posmatrače. Oni daju povratne informacije o postupku donošenja odluke i o ulogama koje igraju učenici.
5. Prilikom simuliranja postupka mogu se pozvati lokalni političari i novinari za naknadnu raspravu s učenicima.
6. Ovaj model može se koristiti kako bi se organizirao stvarni postupak donošenja odluke u školi.

Radni materijali za nastavnike

Pitanja za dizajniranje kartica za igrokaz

1. Vi ste nastavnik:
 - Vidite li razloge zbog kojih bi projekt bio dobra ideja?
 - Smatrate li da bi projekt bio problematičan?
2. Vi ste vlasnik malog preduzeća:
 - Vidite li razloge zbog kojih bi projekt bio dobra ideja?
 - Smatrate li da bi projekt bio problematičan?
3. Vi radite u medicinskom centru.
4. Vi radite kao smećar.
5. Vi ste vozač autobusa.
6. Vi ste nedavno došli iz druge regije ili zemlje i trenutno tražite posao.
7. Vi ste mladi ljudi koji rade u susjedstvu.
8. Vi ste direktor malog preduzeća.
9. Vi ste lokalni politički predstavnik.
10. Itd.

Vježba 7.5. – Mi i svijet

Obrazovni ciljevi	Učenici proučavaju kako događaji u drugim zemljama i događaji iz davne prošlosti utiču na njihovu zajednicu. Učenici bolje razumiju strukturu međusobne zavisnosti u svijetu. Nejednaka podjela moći i nejednak postupak razvoja traže globalno razumijevanje i saradnju u duhu ljudskih prava.
Materijali	Dnevne lokalne novine, karta svijeta, selotejp i markeri, konac, igre.

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od četiri. Izrezuju članke iz novina koji pokazuju da jedan drugi dio svijeta utiče na lokalnu zajednicu i da njihova država i druge države međusobno utiču jedna na drugu.
2. Problemi:
 - privredni problemi
 - politički problemi
 - problemi migracija
 - zagađenje
 - kulturološka razmjena
 - turizam
 - vojno djelovanje, itd.
3. Učenici razvrstavaju članke prema ključnim riječima koje oni odaberu da predstavljaju određene tipove uticaja i označavaju ih različitim bojama.
4. Učenici biraju najznačajnije članke i lijepe ih na kartu svijeta koja se nalazi na zidu. Pomoću konca i igle povezuju članke sa svojom državom.
5. Plenarna rasprava.
 - S kojim ste dijelom svijeta najviše povezani?
 - Koje su poveznice najčešće? Zašto?
 - Postoji li dio svijeta s kojim uopće niste povezani? Zašto?

Dodatak

Učenici pronalaze informacije o političkim i/ili privrednim sistemima koji su na snazi u državama s kojima ste povezani.

Mogu vidjeti jesu li postojale druge poveznice u prošlosti.

Na času stranog jezika mogu se koristiti članci iz stranih novina ili s Interneta.

Ovaj zadatak može služiti kao uvod u problematiku nejednakog razvoja i raspodjele moći u svijetu.

Percepcija u svijetu u kojem živimo pod uticajem je informacija koje dobivamo iz druge ruke – iz medija. Zamislamo samo koliko bi daleko došli kada bismo poznavali samo one dijelove svijeta koje smo sami vidjeli. Šta nam mediji poručuju i koje nam informacije to prenose. Treba li neko kontrolisati medije? Cenzura? Ili je dovoljna konkurencija između različitih novina? Koliko su moćni mediji? Možemo li živjeti bez njih?

Također se mogu postaviti i druga slična pitanja, ali ih trebaju postaviti učenici a ne nastavnici. Ako učenici shvate koliko je ograničena njihova percepcija, onda mogu sami početi sa postavljanjem pitanja o ulozi medija.

Vježba 7.6. – Trebamo li učestvovati u politici?

Obrazovni ciljevi	Učenici formiraju svoje mišljenje o tome da li je važno učestvovati u vlasti. Učestvovanje se može odvijati na razne načine. Mi definišemo učestvovanje kao učešće u javnom životu vaše zajednice i društva. Neki ljudi misle da je važno učestvovati, a drugi ne. Učenici bi trebali shvatiti da političke odluke utiču na njihov život, nezavisno od toga da li učestvuju u postupku donošenja odluka ili ne.
Materijali	Kartice s opisom uloga za igrokaz.

Postupak

- Četiri učenika glume razgovor između novih građana u naciji koja je procesu nastajanja.
- Učenici raspravljaju, uz pomoć nastavnika ako je potrebno, o pitanjima koja su se pojavila tokom igrokaza, poput sljedećih:
 - Koja su četiri glavna stajališta koja su građani iskazali o učestvovanju? Saglasni ste s tim? Zašto ili zašto ne?
 - Šta će četiri građana izgubiti ako ne učestvuju? Šta mislite koje koristi će pojedinci imati od učestvovanja?
 - Šta mislite koje koristi će nova država imati od učestvovanja pojedinaca?
 - Koji su mogući rizici ili gubici povezani sa željom za učestvovanjem?
 - Ocjenjujući koristi i rizike, smatrate li da je korisno učestvovati?
- Pomoću rasprave ili predavanja, učenici bi mogli doći do sljedećih zaključaka:

Vlada utiče na naše živote na puno načina. Učestvovanjem u vlasti ljudi mogu uticati na odluke koje vlasti donose. U svakom društvu neko mora donositi odluke. Ako ljudi odaberu da ne učestvuju, onda neće imati nikakvog uticaja na te odluke. Te odluke mogu uključivati sljedeće stvari:

 - koliko će ljudi plaćati poreza;
 - hoće li društvo ući u rat;
 - ko će biti vlasnik i kontrolisati državne prirodne resurse.

U zavisnosti od toga kako je vlast strukturisana, odluke se mogu donositi na različitim nivoima, uključujući nacionalni, regionalni i lokalni. Neke odluke poput onih o vojnoj moći, često se donose na nacionalnom nivou, dok druge, poput onih koje se tiču saobraćaja i cesta, često se donose na regionalnom nivou, a odluke poput sakupljanja otpada često se donose na lokalnom nivou.

Materijali

(vidjeti sljedeću stranicu)

Igrokaz: Četiri građana dolaze u novoosnovanu državu

Pretpostavimo da ste tek stigli u novoosnovanu državu. Željni ste čim prije početi sa izgradnjom novog društva. Čuli ste da postoje razne mogućnosti za stvaranje dobre vlasti. Nakon toga načuli ste razgovor između grupe svojih novih kolega:

Građanin 1:

"Tamo odakle ja dolazim nikome nije stalo do politike i vlasti. Uvijek smo bili previše zaokupljeni našim svakodnevnim životom. Stoga se i u ovoj zemlji ne planiram previše zamarati politikom."

Građanin 2:

"Tako se radi u našoj državi ... i ja nikad nisam u potpunosti razumio što se događa među vođama. Zbog njih se to uvijek činilo komplikovanim i na taj način su nam omogućili da se ne zamaramo pokušavanjem da shvatimo vođe."

Građanin 3:

"Naime, u našoj zemlji su stvari bile potpuno drugačije. Pokušali smo, ali ljudi na vlasti nisu nam dozvolili da učestvujemo, a prijetili su nam kada smo pokušali učestvovati. Stoga smo na kraju odustali od učestvovanja."

Građanin 4:

"U mojoj zemlji smo imali izbore i naše vođe su nam obećali dobru vlast, ali nije tako ispalo. Vođe su iskoristile vlast samo da se obogate. Sve vođe su korumpirane. "

Vježba 7.7. – Na koji način vlast utiče na naš život?

Obrazovni ciljevi

Učenici razumiju da vlast utiče na nas u svakom mogućem aspektu naših života (*tua res agitur*). Svijet u kojem živimo djelo je čovječjih ruku te je stoga na nama da odlučimo što ćemo s njim činiti.

Promišljene političke odluke su neophodne zbog naše povećane međusobne zavisnosti, od lokalnog do globalnog nivoa.

Demokratija može na najbolji način uzeti u obzir naše suprotstavljene interese i integrisati ih u zadovoljavajući kompromis – uz uslov da su saslušane sve zainteresirane strane.

Materijali

Nema ih.

Postupak

1. Učenici bi trebali shvatiti u kojoj mjeri vlast utiče na njihove živote. Predlažu im se sljedeća pitanja za pomoć. Na pitanja mogu odgovoriti u razredu ili u malim grupama koje onda mogu svoje rezultate predstaviti na plenumu.
2. – Pričajte kako ste u skorije vrijeme proživjeli jedan dan– gdje ste išli, šta ste nosili, vidjeli, jeli, rekli, naučili i učinili. –Napravite listu svih stvari koje ste spomenuli a na koje je uticala vlast, i to lokalna, regionalna i nacionalna.
- Pretpostavite da je vaša vlast demokratija u kojoj svi građani imaju jednaku šansu da učestvuju bez ugrožavanja njihovih ljudskih prava. Šta mislite koja od vaših svakodnevnih aktivnosti koje ste stavili kao aktivnosti na koje vlast ima uticaj, bi se trebala promijeniti? Objasnite zašto smatrate da bi se trebale promijeniti.
3. Učenici će vjerovatno postaviti pitanje na koji način ljudi mogu učestvovati u demokratskoj vlasti. Nastavnici bi trebali ponuditi neke informacije, bilo kroz predavanja, udžbenike ili radne materijale.

Rezultati bi mogli biti sljedeći: mnogi ljudi vjeruju da se u otvorenoj i slobodnoj demokratiji pruža najveći prilika za učestvovanje u vlasti. Ovakva vrsta vlasti znači da sami građani mogu dobiti moć i upravljati, obično vladavinom većine. Neke države su samo demokratije na papiru a građanima zapravo nije dozvoljeno učestvovati. U demokratskom sistemu, građani mogu izabrati između različitih načina učestvovanja a neki čak mogu odlučiti da uopće ne učestvuju.

Demokratije mogu najbolje voditi računa o različitim i suprotstavljenim interesima i tragati za zadovoljavajućim rješenjima – pod uslovom da su sve strane izrazile svoja mišljenja. Posebna pažnja mora se dati slabijim grupama, koje nisu u mogućnosti da vrše pritisak na vlast i čiji se interesi time obično ignorišu (problem ekskluzije).

Vježba 7.8. – Načini učestvovanja u demokratiji

Obrazovni ciljevi	Učenici povezuju različite oblike političkog učestvovanja sa ljudskim pravima.
Materijali	Lista mogućih oblika političkog učestvovanja.

Postupak

1. Svaki učenik sastavlja listu svih načina i aktivnosti u kojima smatra da ljudi mogu učestvovati u demokratskom postupku donošenja odluka.
2. Učenici formiraju grupe od četiri člana. Grupe porede svoje liste, raspravljaju o njima i pokušavaju se složiti o jedinstvenoj listi učestvovanja u demokratiji.
3. Grupe porede svoje liste učestvovanja u demokratiji s onima na učeničkim materijalima.

Dodatak

Učenici bi mogli raspravljati o sljedećim pitanjima:

1. Vjerujete li da jedan ili svi gore navedeni oblici političkog učestvovanja predstavljaju ljudska prava? Moraju li svi biti zaštićeni zakonom? Objasnite zašto da ili zašto ne.
2. Na koji način možete učestvovati u demokratiji u vašoj državi? Postoje li načini učestvovanja koji vama nisu dozvoljeni? Objasnite.
3. Trebaju li zakoni štiti i pravo da se ne učestvuje? Objasnite.

Materijali

Štampani učenički materijali

Učestvovanje može imati različite oblike:

- čitanje o problemima i vođama
- pisanje o problemima i vođama
- raspravljanje o problemima
- rad u zajednici kao podrška određenom cilju ili protest protiv djelovanja vlasti
- formiranje ili učlanjivanje u političke stranke ili druge društvene ili *grass-root* organizacije
- učestvovanje na političkim sastancima u zajednici
- postati vođa političke stranke, sindikata ili društvene organizacije.
- glasanje na izborima
- voditi kampanju za one koje kandiduju za javnu funkciju
- kandidovanje za javnu funkciju i obavljanje funkcije ako budemo izabrani
- plaćanje poreza
- lobiranje
- služenje vojske
- korištenje postojećih pravnih puteva poput slanja upita vladinim dužnosnicima, pokretanje predmeta na sudu i sl.
- Protestovanje putem demonstracija, bojkota, štrajkova i sl.

Vježba 7.9. – Politički ciklus

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu primijeniti model političkog ciklusa na primjere donošenja političkih odluka.
Materijali	Učenici postaju svjesni svojih mogućnosti intervenisanja i učestvovanja u procesu donošenja političkih odluka. Set materijala za učenike: "model političkog ciklusa". Flipchart papir, markeri, makaze, ljepilo.

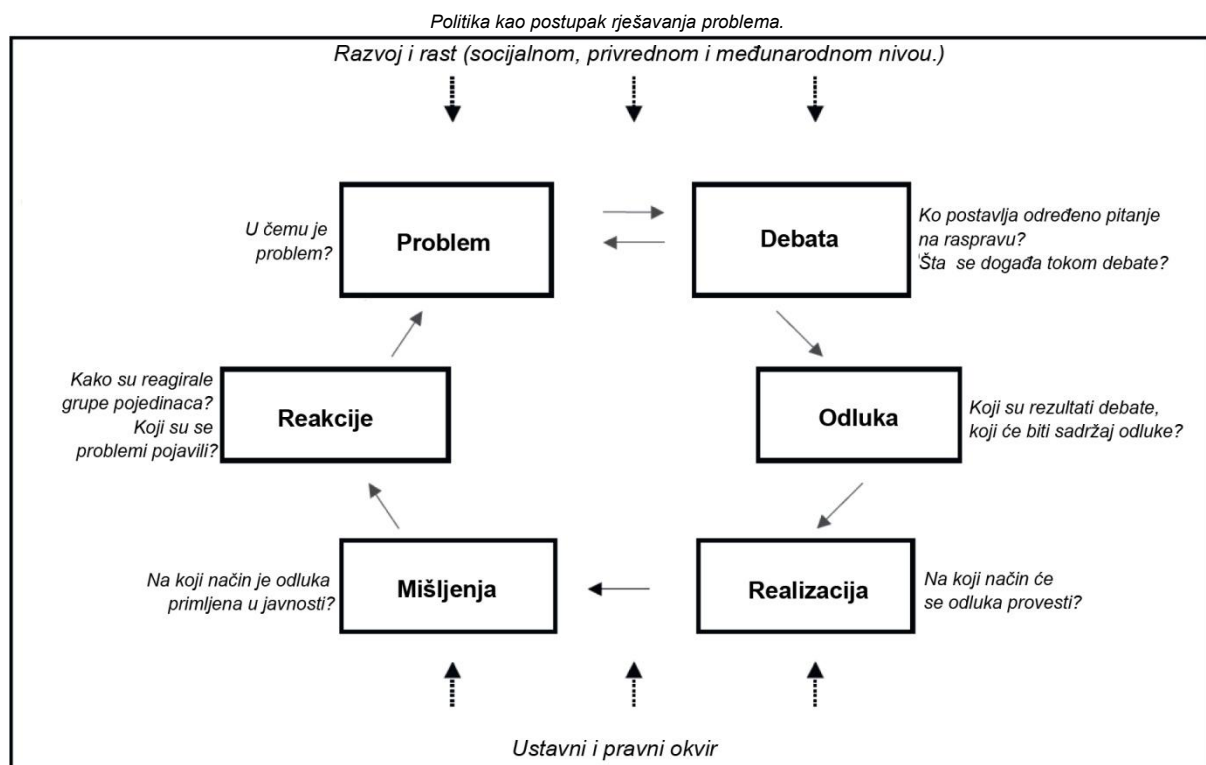
Postupak

1. Nastavnik upoznaje učenike s modelom političkog ciklusa, koristeći pritom jedan od sljedećih pristupa:
 - Nastavnik koristi deduktivni, sistematski pristup: nastavnik drži predavanje⁷ i onda učenici primjenjuju alat koji su dobili.
 - Nastavnik dozvoljava induktivni pristup: nastavnik započinje primjerom ili se osvrće na znanje i iskustvo koje su učenici već stekli. Ovo može biti neki aktuelni javni problem, odluka koju učenici podržavaju ili su protiv nje ili pak problem oko kojeg su zabrinuti. Odluka koja je donesena u školi također može biti polazna tačka. Zatim slijedi predavanje nastavnika u kojem se pažljivo osvrće na kontekst koji su mu pružili učenici.

Kojigod od spomenutih pristupa bude korišten, učenici će dobiti primjerak materijala za učenike "Model političkog ciklusa".
2. Učenici primjenjuju model. Mogu se zadati različiti zadaci:
 - Učenici koriste model kao alat za aktivno i strukturisano čitanje novina. Radeći u grupama od četiri do šest, učenici proučavaju novine objavljene u posljednjih nekoliko dana i identificiraju primjere za svaki od šest stadija. Učenici lijepe članke na plakate i prezentiraju ih u plenumu.
 - Učenici slijede postupak donošenja odluka na određenom problemu. Ovo će zahtijevati materijale koji pokrivaju duži vremenski period i stoga starija izdanja novina mogu biti korisna. Knjige i Internet također mogu biti važni izvori. Ovaj zadatak može se razviti u istraživački projekt.
3. Model može služiti kao polazišna tačka za raspravu: u kojem stadiju postupka donošenja odluke možemo intervenirati? Nastavnik bi također trebao objasniti da su dva stadija „odluka“ i „realizacija“ ograničeni na politički sistem (osim ako odluku nije donio plebiscit). Građani mogu intervenirati u bilo kojem drugom stadiju.

7. vidjeti "opće informacije za nastavnike" (u odjeljku o radnim materijalima ove vježbe).

Materijali



Model političkog ciklusa: dodatne informacije za nastavnike

Politički ciklus je model. On djeluje kao karta, što znači da bira određene dijelove iz stvarnosti a ostale zanemaruje. Na taj način slika postaje jasnija ali korisnik nikad ne bi trebao brkati model sa stvarnošću. U ovom slučaju, model političkog ciklusa se usredotočuje na politiku kao proces donošenja odluka i rješavanja problema. Njegov fokus nije na politici kao borbi za moći, iako se taj aspekt pojavljuje. Šest kategorija se vode ključnim pitanjima koja nam pomažu analizirati političko donošenje odluka. Učenici se potiču da iznose nova pitanja koja se vežu za specifičniji kontekst.

Ovaj model pruža idealan tip opisa političkog donošenja odluka. Prvo, politički problem mora postati javni prioritet. Pitanje postavljanja prioriteta ima puno veze s političkom moći. Problemi ne postoje kao takvi, oni se moraju definirati i prihvatiti. Suprotstavljeni interesi i vrijednosti imaju važnu ulogu, jer definicija problema snažno utiče na ishod donošenja odluke. Na primjer, siromaštvo se može definirati kao napad na ljudska prava ili kao poticaj da se uzme sudbina u vlastite ruke. Prvo stajalište implicira da siromašni ljudi trebaju zaštitu, dok drugo prešutno implicira da se siromašnim ljudima ne pomaže previše, zato što ih to može ulijeniti. Ključno pitanje postavljanja prioriteta naznačeno je dvostrukim strelicama između kategorija problemi i debata.

Debata se odvija pod određenim uslovima. Ovdje je važan okvir modela: socijalni, privredni i međunarodni tokovi obezbjeđuju informacije za raspravu, dok ustavni i zakonodavni okvir određuju pravila. Ko može učestvovati u debati? Ko o čemu odlučuje? Ova pitanja pomažu da razumijemo ishode debate, konačnu odluku. Ko učestvuje u debati? Koji su interesi u igri? O čemu se treba pregovarati? Je li moguće doći do kompromisa?

Realizacija: Kako se realizuje odluka? Jesu li se pojavile određene poteškoće ili sukobi? Da li je realizacija odluke u skladu sa ciljevima onih koji su tu odluku donijeli?

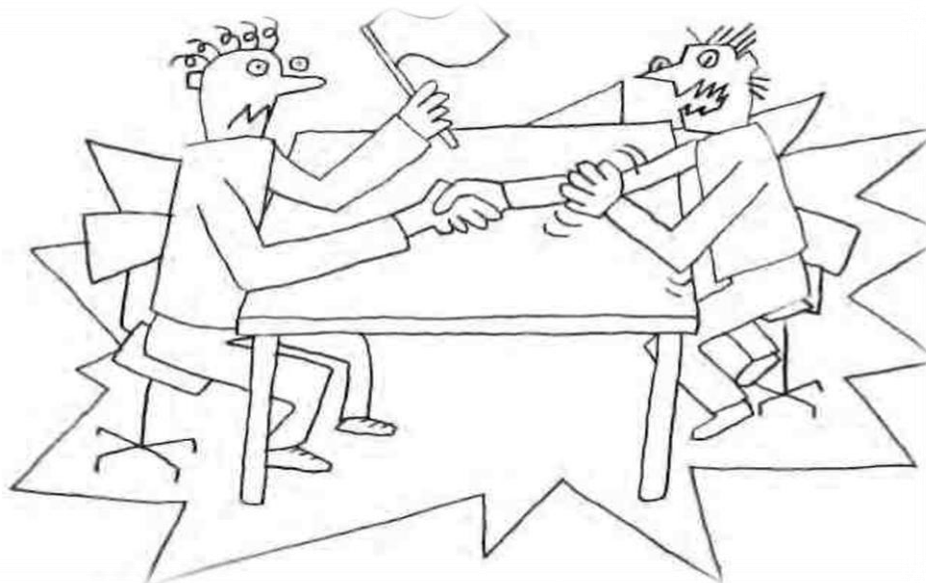
Mišljenja: Kako je odluka "primljena" u javnosti? Na čije interese je odluka pozitivno uticala a na čije negativno? Koje su vrijednosti u pitanju?

Reakcije: Jesu li reakcije na odluku reakcije pojedinaca i/ili su to kolektivne/organizovane reakcije grupe? Podržavaju li ili se protive odluci? Primjeri mogu biti protesti, demonstracije, pisma urednicima novina, odluke sudova, iseljavanje, povlačenje investitora, kršenje zakona itd.

Problem: U konačnici, da li je riješen osnovni problem? Da li su se ostvarili neki nepoželjni i nepredviđeni rezultati? Da li je nastao novi problem kroz reakcije na odluku i reakcije na njihovu provedbu? Politički ciklus se prekida ako se problem riješi. Vrlo često, novi ciklus započinje sa novim naknadnim ili nepredviđenim problemom.

Učenici bi trebali shvatiti da politički ciklus pokazuje gdje i kako građani mogu učestvovati u politici. Možemo dati našu definiciju problema koji traže političku pažnju a za čije rješavanje su potrebna javna sredstva. Možemo učestvovati u debati, stvoriti naš stav o odluci i podržati ili se protiviti načinu na koji se odluka o problemu bude primijenila. Pri tome, koristimo naša ljudska i građanska prava. Demokratija zavisi od aktivnih demokrata.

Osmo poglavlje – Kako se nositi s konfliktima



Uvod

Ilustracija prikazuje dva mladića koja se svađaju. Mladići sjede nasuprot jedan drugome. Jedan mladić maše zastavicom, dok drugi stišće šaku i zube. Njihova kosa je podignuta, što daje protivnicima žestok zastrašujući izgled. Kad bi to bilo sve, očekivali bismo da će situacija eskalirati: dva mladića bi ustala i pribjegli fizičkom nasilju. Ali na slici je i drugi detalj: dva muškarca se rukuju, kao znak dogovora i kompromisa. Mladići samo razgovaraju – možda čak i viču jedan na drugoga- ali bez fizičkog nasilja.

Slika pokazuje šta se istovremeno dešava u svakodnevnom životu: ako zagovaramo svoje interese, stavove, vrijednosti, ponekad ćemo ući u konflikt. Kako bismo riješili takve konflikte, moramo biti sposobni i spremni da postignemo dogovor i kompromis. Rasprava na početku, označavanje najvećih razlika i nakon toga traženje dogovora i kompromisa čini proces konflikta poput udisanja i izdisanja.

Pod u obliku zvijezde je također simboličan. Dijelimo jednu zajednicu – na primjer našu planetu, našu porodicu, našu školu. Nemamo drugu. Stoga zavisimo jedni od drugih, pa učestvovanje u konfliktima i njihovo rješavanje mora biti zasnovano na zajedničkim principima i pravilima. Konflikt kao takav ne predstavlja ništa loše. Ljudska prava stvaraju pluralizam i nadmetanje interesa što povećava mogućnost konflikta. Kvalitetno rješavanje konflikta dovodi do harmonije, dok pokušaj suzbijanja konflikta autoritetom ili nepravednim rješenjem može dovesti do razdora u zajednici.

Rješavanje konflikta je, u određenoj mjeri, vještina koja se može naučiti. Ovo je samo jedan fokus vježbi u ovom poglavlju, koje učenicima daju alate, strukturirane šeme postupanja za rješavanje konflikata i medijaciju. Drugo, pravično rješavanje konflikta je također važno, a očituje se u vrijednostima i kulturi konfliktnog ponašanja. Idealno bi bilo kad bi se konflikt *riješio win-win* situacijom. Ukoliko to nije moguće, moramo se pobrinuti da ne bude gubitnika, već da nađemo kompromis koji održava ravnotežu prednosti i nedostataka. Kada stvari sagledamo iz šire perspektive, potencijalni sudionici ne uključuju samo protivnike koji su direktno uključeni, već i cijelu zajednicu i okolinu kao cjelinu.

Vježba 8.1. - Win-win rješenja

Obrazovni ciljevi

Učenici razumiju da se konflikt može riješiti na razne načine. Strane koje su uključene mogu biti u poziciji dobitnika ili gubitnika, ili mogu pristati na kompromis. Ni jedna strana se ne bi smjela osjećati kao gubitnik, jer to može dovesti do novog konflikta.

Materijali

Tabla ili flipchart.

Postupak

1. Nastavnik objašnjava učenicima da mogu postojati tri različita rješenja jednog sukoba:

win – win	😊😊
win – lose	😊😞
lose – lose	😞😞

Nastavnik ilustruje te principe rješavanja sukoba na tabli ili flipchart-u.

Win-win: rješenja dozvoljava svakoj strani određene koristi

Win-lose: rješenja u kojoj jedna strana ima određene koristi na uštrb druge

Lose-lose: rješenje u kojoj ni jedna strana ne profitira.

2. Nastavnik iznosi primjere različitih načina rješavanja sukoba:

Dječak i djevojčica se svađaju oko lopte. Odrasli čovjek se umiješa i prisiljava ih da se skupa igraju s loptom ili svakome daje podjednako vrijeme da koristi loptu. Oboje imaju određene koristi. Ako bi odrasli čovjek dao loptu samo jednome, onda bi naravno samo jedno imalo koristi. Ako bi im odrasli čovjek oduzeo loptu, s obzirom da se djeca ne mogu dogovoriti, onda niko ne bi imao koristi.

3. U parovima po dvoje ili u grupama učenici istražuju svoja lična iskustva kako bi našli dalje primjere konflikta. Mogu raspravljati o svojim iskustvima u konfliktima kod kuće ili u školi ili mogu govoriti o većim konfliktima koji uključuju grupe ljudi ili cijele države.
4. Učenici analiziraju primjere rješavanja konflikta i identificiraju ih koristeći gore opisani model, a pritom si postavljaju pitanje koja će strana profitirati rješenjem. Ko može pronaći rješenje kojim će svi/obje strane profitirati?
5. Plenarna rasprava: učenici iznose rezultate svojih analiza.

Varijacija

Nakon drugog koraka, učenici dobivaju opisani primjer konflikta. Radeći u grupama, pokušavaju iznaći rješenje koje neće proizoditi gubitnike. Ukoliko je sukob već riješen, učenici mogu uporediti svoja rješenja sa onima u praksi kao i sa reakcijama na ta rješenja. Ovakva analiza slijedi model političkog ciklusa (vidjeti vježbu 7.9).

Vježba 8.2. – Strukturisani pristup rješavanju konflikta

Obrazovni ciljevi	Učenici uče tehniku rješavanja konflikta. Razumiju da rješavanje problema umnogome zavisi od vještina koje se mogu naučiti.
Materijali	Set materijala za učenike: "Rješavanje konflikta u šest stadija". Časopisi i novine.

Postupak

1. Nastavnik opisuje konfliktnu situaciju u kojoj nema definiranog rješenja (primjer: jedan učenik ismijava drugog učenika koji dolazi iz strane zemlje i govori sa jakim stranim naglaskom).

Situacija se može opisati kroz jedan mali igrokaz. Učenici razgovaraju kako riješiti sukob. Pri tome, učenici mogu predvidjeti dijelove modela koji će kasnije koristiti u ovoj lekciji ili postavljati pitanja na koje model može dati odgovor.
2. Radni list pod naslovom "Rješavanje konflikta u šest stadija" podijeli se polovici učenika koji ga čitaju u tišini.

Druga polovica učenika odabire izvještaj o konfliktu iz časopisa ili novina. Mogu se također osloniti na vlastito iskustvo ili na informacije iz prve ruke.
3. Učenici se razvrstavaju u grupe od po četiri od kojih su dva učenika pročitala rješenje problema i dva koja su definisala moguće konflikte.
4. Učenici odabiru jedan konflikt i testiraju ideje rješavanja konflikta.

Dva učenika predstavljaju protivnike, druga dva imaju ulogu medijatora, koristeći radni list kako bi našli rješenje.
5. Naknadna plenarna sjednica:
 - Koje konflikte ste pokušali riješiti?
 - Na koji način ste ih pokušali riješiti?
 - (Na koji vam je način) pomogao model rješavanja konflikata?

Varijacija

1. Učenici se usredotočuju na proučavanje primjera te upoređuju svoja rješenja.
2. Kad se učenici upoznaju s procedurom ona se može primijeniti na rješavanje konfliktnih situacija koje se mogu pojaviti u razredu.

Materijali

(vidjeti slijedeću stranicu)

Štampani učenički materijali: rješavanje sukoba u šest stadija

1. Identificirati potrebe. "Šta vam je potrebno (šta tačno želite?)"	Svaka osoba koja je uključena u konflikt trebala bi odgovoriti na ovo pitanje bez optuživanja ili krivljena druge strane.
2. Definiranje problema. "Šta mislite u čemu je problem u ovom slučaju?"	Cijeli razred može pomoći pronaći odgovor koji će odgovoriti potrebama onih kojih se tiče. Protivnici moraju biti sposobni prihvatiti ovu definiciju.
3. Tražiti brojna rješenja. "Ko se može sjetiti mogućeg rješenja za problem?"	Svi učenici mogu doprinijeti sa svojim odgovorima. Odgovori se trebaju zapisati, bez komentiranja, osuđivanja, ili ocjenjivanja. Cilj ovog stadija jest da dođemo do što je moguće više rješenja.
4. Ocijenite rješenja. "Biste li bili zadovoljni ovim rješenjem?"	Svaka strana u sukobu ocjenjuje alternative, objašnjavajući koje su prihvatljive a koje nisu.
5. Odlučite koja su rješenja najbolja. "Prihvaćaju li oboje ponuđeno rješenja? Da li je problem riješen?"	Mora biti jasno da obje strane prihvaćaju rješenje. Moramo cijeniti njihove napore da pronađu rješenje.
6. Vidjeti kako se rješenje primjenjuje. "Ajde da još jednom porazgovaramo o rješenju i da budemo sigurni da je problem stvarno riješen."	Trebao bi se napraviti plan za evaluaciju rješenja U zavisnosti od prirode konflikta i starosti protivnika, evaluacija se može provesti nakon par minuta, sati ili dan kasnije.

Vježba 8.3. – Konflikti u porodici i s vršnjacima

Obrazovni ciljevi	Učenici uče o rješavanju konflikata na strukturisani način.
Materijali	Set materijala za učenike: "Rješavanje konflikata u šest stadija" (vidjeti Vježbu 8.2.).

Postupak

1. Učenici čitaju " Rješavanje konflikata u šest stadija ".
2. Nastavnik dopušta učenicima da iznose primjere tipičnih konflikata u porodici, školi ili na igralištu, na primjer:
 U porodici:
 - Dijete se želi igrati, ali roditelji misle da bi trebalo učiti.
 - Dijete želi novce za kino / koncert / žurku/ piknik, ali roditelji imaju druge troškove koje treba podmiriti.
 Na igralištu:
 - Dječaci i djevojčice žele koristiti igralište za različite svrhe.
 - Dječaci ometaju djevojčice u igri.
3. Učenici biraju jedan konflikt koji će rješavati i onda formiraju grupe od po šest.
4. Svaka grupa se dijeli na dva djela, jedna polovica uzima ulogu roditelja a druga polovica ima ulogu djece (odnosno dječaka/djevojčica).
 Prvo roditelji i djeca odvojeno dolaze svaki do svog stajališta. Nakon toga imaju sastanak sa svojim protivnicima i počinju pregovarati o slijedećih šest stadija.
 Nakon što istekne vrijeme određeno za pregovaranje grupe se vraćaju nazad u razred.
5. Cijeli razred daje povratne informacije o radu u grupama. Do kojih rješenja su došli? Jesu li iznijeli puno različitih rješenja?

Varijacija

Ova vježba se također može provesti uz pomoć medijatora, na primjer da jedan učenik preuzme ulogu djeda koji usmjerava sukobljene strane dok traju pregovori.

Vježba 8.4. - *Brainstorming* sastanak o konfliktu i miru

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu razumjeti koncept konflikta i mira. Učenici mogu objasniti koji sukobi mogu biti razriješeni a koji ne.
Materijali	Flipchart i markeri u bojama.

Postupak

1. Riječ "KONFLIKT" se napiše na jednom od listova.
Učenici dobivaju dva zadatka za *brainstorming*.
 - a. Zapisuju koliko god izraza ili riječi im padne na pamet za opisivanje konflikta.
 - b. Dodaju ključne riječi koje opisuju konfliktne situacije.Ovaj dio se provodi u tišini bez komentiranja.
2. Kada učenicima ponestane ideja, riječ „MIR“ se napiše na drugi papir. Isti postupak.
3. Razred raspravlja o rezultatima.
4. Kategorizacija raznih tipova konflikta utvrđuje se sa nastavnikom:
 - konflikti koji se *mogu* riješiti
 - konflikti koji se *ne mogu* riješiti.

Rješavanje sukoba bez gubitnika (vidjeti vježbu 8.1) vrlo često postaje jedino moguće kroz kompromis. Ovako rješavanje funkcionira, na primjer, kada se oskudni resursi trebaju pravično dijeliti. Ako je torta mala i svaka osoba koja jede tortu dobiva jednak komad torte, onda mogu prihvatiti to rješenje iako će ostati gladan. Ali ako su u sukob uključeni vrijednosti i vjerska uvjerenja, onda je jako teško postići kompromis. A ako je konflikt prouzrokovan etničkim i rasnim podjelama, postoji opasnost od progona ili fizičkog istrebljenja članove jedne strane. Što je racionalnij pristup konfliktne strane, veća je šansa da sukob bude riješen pregovorima i kompromisom nego nasiljem. Racionalno rješavanje konflikta zahtijeva da strane prave razliku između problema i protivnika te da poštuju protivnikovo ljudsko dostojanstvo u svjetlu ljudskih prava.

Dodatak

Učenici ilustriraju različite situacije mirnih i konfliktne situacija kroz razne crteže ili članke i slike iz novina.

Vježba 8.5. - Kipovi

Obrazovni ciljevi	Učenici su sposobni identificirati situacije opresije, razviti kreativni pristup u nenasilnom rješavanju sukoba i koristiti jezik tijela kao način izražavanja.
Materijali	Nema.

Postupak

1. Učenici u parovima provode slijedeće preliminarne zadatke:
 - Jedan učenik zauzima pozu, drugi ga treba imitirati. Učenici zamijene uloge.
 - Jedan učenik stavlja svoju ruku samo na par centimetara udaljenosti od svog partnera. Kad pomakne ruku drugi učenik je mora saviti u bilo koju (neugodnu) poziciju da budu na istoj udaljenosti.

Ovi zadaci vježbaju učenike da primjećuju jedni druge.
2. Na plenarnoj sjednici, učenici predstavljaju i raspravljaju o situacijama opresije:
 - Dva ili više učenika slažu se oko ideje i onda formiraju grupe kipova kako bi prikazali represivnu situaciju (primjer: dijete koji klečeći čisti cipele nekom bogatašu).
 - Ako se član publike sjeti načina kako da se riješi situacija i da se postigne jednakost, onda raspoređuje glumce prema svom novom modelu.

Idealno bi bilo da se ova vježba provede u tišini, kako bi učenici potakli na pantomimu i razvijanje izražajnosti.
3. Više glumaca može postepeno učestvovati u sceni.
4. Nastavnik rezerviše posljednjih 10 do 15 minuta lekcije za plenarnu sjednicu. Učenici daju povratne informacije, a mogu postavljati i pitanja koja vode daljem proučavanju.

Varijacija

1. Isti postupak se koristi za ilustraciju ljudskih i dječijih prava i primjere u kojima su ta prava povrijeđena.
2. Ovaj zadatak može se nastaviti u konfliktnim situacijama kao i u stvarnim situacijama koje izazivaju napetost.

Vježba 8.6. – Kazna naspram pozitivnog rješavanja konflikta

Obrazovni ciljevi	Učenici se potiču da prihvate pojmove zakona i pravila u grupi. Učenici su sposobni prihvatiti razlike i učestvovati u procesu donošenja odluka. Razvijaju vlastiti kreativni potencijal prilikom rješavanja sukoba.
Materijali	Set materijala za učenike: "Lista kazni".

Postupak

1. Učenici *brainstormingom* dolaze do oblika kažnjavanja. Ovakav uvod u lekciju obraća im se kao stručnjacima, jer se mogu osloniti na iskustvo i promatranje. Oni već mogu davati svoje komentare.
Nastavnik dijeli materijal za učenike „Lista kazni“ učenicima te ih oni čitaju u tišini.
2. Učenici raspravljaju u malim grupama (tri ili četiri člana) koje kazne imaju smisla a koje ne.
3. Grupe dijele svoje rezultate sa ostalim grupama (igra puzzle/slagalica bi ovdje mogla biti korisna, vidjeti vježbu 5.3.).
4. Učenici se vraćaju u svoje grupe i raspravljaju koja kazna bi se trebala odrediti u sljedećim situacijama, ako bi se uopće ikakva kazna trebala odrediti:
 - Učenik kasni na nastavu.
 - Učenik nije uradio domaću zadaću.
 - Učenik ometa rad u razredu.
 - Učenik je uvrijedio kolegu iz razreda zbog njegovih/njenih vjerskih uvjerenja ili etničkog porijekla.
 - Učenik maltretira učenicu.
 - Učenik se ponaša nasilno u razredu ili za vrijeme pauze.
5. Plenarna sjednica: učenici iznose svoje rezultate.
Plenarna diskusija bi mogla koristiti za raspravu o sljedećem pitanju: postoje li alternative za kažnjavanje (npr. posredovanje između krivca i žrtve)?

Dodatak

Učenici glume scenu pozitivnog, kreativnog rješavanja sukoba u razredu.

Materijali

(vidjeti sljedeću stranicu)

Štampani učenički materijali

Lista kazni

1. Pisanje pjesme
2. Pripovijedanje bajki maloj djeci
3. Pričanje viceva i zagonetki razredu
4. Deset sklekova zbog psovanja
5. Stajati u razredu nakon što škola završi i to onoliko minuta koliko su zakasnili na nastavu
6. Stajati prilikom pisanja
7. Priprema lekcije za razred
8. Jedan sat vrtlarstva
9. Čišćenje rekreacijskog prostora
10. Čišćenje učionice
11. Izbaciti učenika sa časa
12. Deset minuta trčati okolo školske zgrade
13. Zadržavanje u učionici tokom odmora
14. Dodatna domaća zadaća u predmetu koji vam slabije ide
15. Plaćanje kazne koja doprinosi pokrivanju općih troškova
16. Napisati ispriku
17. Dalji prijedlozi ...

Vježba 8.7. - Manjine

Obrazovni ciljevi

Učenici razumiju da osjećaj isključivanja može biti rezultat ne samo načina na koja vas društvo posmatra, već i načina na koji vas vaša grupa posmatra.

Materijali

Set pozitivnih kartica i set negativnih kartica za svaku grupu.

Dva flipchart-a jedan na kojem je napisana riječ „OSJEĆAJI“ i drugi na kojem je napisana riječ „DJELA“.

Markeri.

Postupak

Na početku igre, ključno je da učenici ne znaju šta predstavljaju, jer bi se u protivnom mogli poslužiti unaprijed formiranim idejama što bi umnogome omelo tok igre.

Igra je primjer u kojem nastavnik uspostavlja okvir pažljivog i kompleksnog procesa. Unutar ovog strogog okvira, učenici imaju veliku slobodu razviti i izraziti svoje ideje i iskustva.

1. Učenici formiraju grupe od po četiri do šest (poželjno je da ih nema više).
2. Svaka grupa dobiva set pozitivnih kartica, marker i dva lista flipchart papira. Nastavnik traži da imenuju osobu koja će zapisivati reakcije i komentare grupe. Svi članovi grupe mogu zapisati svoje vlastite reakcije.
3. Nastavnik saopćava učenicima da učenici neće predstavljati sebe tokom ove vježbe, već će se predstavljati kao pripadnici manjine. U ovom trenutku trebaju ispitati ko su, ali isto tako razmotriti poruke na karticama koje opisuju njih i njihovu situaciju.
4. Učenici u krug čitaju jednu karticu drugim članovima grupe. Kad su pročitali svih šest kartica, zapisuju vlastite odgovore na pitanje, „Kako se osjećate kao član ove grupe“ i to na list „OSJEĆAJI“.
5. Nastavnik dijeli šest negativnih kartica svakoj grupi i onda grupe ponavljaju četvrti korak.
6. Nastavnik traži od učenika da odgovore na slijedeće pitanje, „Šta biste vi učinili kad bi bili u sličnoj situaciji?“ Odgovori će se zapisati na list „DJELA“. Učenici trebaju imati na umu da su još uvijek ista grupa koja je izrazila svoje osjećaje na prvi list. Možda će im nešto što su osjetili ili zapisali sada pomoći da odluče kako će djelovati.
7. Plenarna sjednica:
 - Svaka grupa prezentira ostatku razreda svoje osjećaje napisane na list „OSJEĆAJI“.
 - Kad sve grupe završe prvi dio, nastavnik traži od učenika da prezentiraju svoje prijedloge na listu „DJELA“. Razred bi trebao identificirati konstruktivna djela i činove nasilja te razlike unutar grupa.
8. Nastavnik pita učenike kako im se čini njihov rad i jesu li naišli na neki problem radeći ovu vježbu (saradnja, vođstvo, itd.), i šta misle da su naučili iz ove vježbe: o samima sebi, svojim reakcijama i grupi. Mogu li uspostaviti vezu između manjine koju je njihova grupa predstavljala sa drugim manjinama koje poznaju?
9. Na kraju, nastavnik kaže svojim učenicima da je grupa koju su oni predstavljali zapravo grupa Roma koju nazivaju i ciganima.

Dodatak

Učenici porede svoje ideje sa Konvencijom o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije.⁸ Učenici mogu istražiti da li opisana situacija odgovara onoj u njihovoj vlastitoj zemlji, koje su mjere vlasti preduzele kako bi riješile problem i koje mjere koji oni predlažu su u skladu s Konvencijom.

Materijali

Set pozitivnih i negativnih kartica

Naše kuće nisu iste kao kuće drugih. One su specijalne i nama je jako stalo do njih. Mi držimo do naših tradicija.	Televizijski programi i novinari ne govore istinu o nama. Tvrdi da mi predstavljamo problem. Ne dopuštaju nam da mi ispričamo našu stranu priče.
Mi posjedujemo mnogo vještina. Sposobni smo za sve vrste fizičkog rada i zanate. Naš rad umnogome doprinosi zemlji u kojoj živimo.	Neki ljudi nas tretiraju loše i zovu nas pogrdnim imenima. Ponekad nas napadaju bez ikakvog povoda. Hiljade naših ljudi pobijeno je u inostranstvu i to ne tako davno.
U prošlosti naši ljudi su činili mnoga hrabra djela. Mi se volimo prisjećati naše prošlosti.	Nemamo pitku vodu, niti imamo pristup komunalnim uslugama.
Mi smo jako nezavisni. Brinemo jedni o drugima. Ne dugujemo ništa nikome.	Neki nas doktori ne žele liječiti kad smo bolesni. Nama je jako teško dobiti socijalnu zaštitu.
Volimo se okupljati i pričati priče oko vatre i pjevati. Smatramo da je jako važno uživati život.	Ljudi nas ne žele u svom komšiluku. Neki nas ljudi ne žele zaposliti zbog onoga što jesmo.
Pokušavamo živjeti blizu naše porodice i prijatelja. Dobro se brinemo o starijim ljudima u našoj zajednici. Obožavamo našu djecu.	Ponekad imamo problema s policijom i lokalnim vlastima i to zbog toga što smo se našli na krivom mjestu u krivo vrijeme.

8. Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, usvojena od Opće Skupštine Ujedinjenih naroda 20. novembra 1963. godine. Tekst je dostupan na Internetu.

Vježba 8.8. – Slike rata i mira

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu definirati različite aspekte rata i mira. Učenici razvijaju vještine čitanja slika. Učenici su sposobni izraziti svoje ideje i osjećaje o ratu i miru.
Materijali	Veliki skup slika (uključujući fotografije, crteže, oglase i sl.).

Postupak

1. Neke fotografije su prikazane učenicima. Idealno bi bilo da se te fotografije nalaze na zidovima učionice ili dobro osvijetljenom hodniku škole. Učenici bi trebali vidjeti te slike kao jednu izložbu.
2. Učenici imaju priliku da reagiraju spontano. Koje slike predstavljaju mir – ili rat? Nastavnik ne forsira učenike da komentiraju. Na kraju ovog uvodnog koraka, nastavnik ističe da li su se učenici dogovorili oko svojih komentara ili ne. O razlikama u percepcijama se dalje ne raspravlja.
3. Učenici biraju fotografiju koja im je lično draga. Treba im omogućiti da je izbliza pogledaju ako to žele. U tišini, učenici pismeno odgovaraju na slijedeća pitanja:
 - Šta ste vidjeli (opišite)?
 - Kakve su vaše misli o slici(refleksije i mašta)?
 - Kakvi su vaši osjećaji o slici(emocije)?
4. U grupama od po četiri učenika izaberite slike i formirajte kontrastne parove. Oni mogu uključiti neke slike koje su proučili u trećem koraku, ali isto tako mogu izabrati druge fotografije.
5. Učenici predstavljaju svoje izbore u plenumu te iznose razloge za svoj izbor. Ako vrijeme ističe, svaka grupa bi treba predstaviti barem jedan par kontrasta.
6. Refleksija. Učenici izražavaju svoje osjećaje i misli. Mogu postaviti pitanja o situacijama koje su prikazane na fotografijama, a ta pitanja mogu biti predmet daljih rasprava.

Dodatak

Isti predmet može se proučavati u literaturu i slikarstvu. Razred organizira izložbu na tim temama.

Ilustracije

Uvod

Švicarski umjetnik Peti Wiskemann napravio je ilustracije za ovu knjigu. One izražavaju ključne teme ovih vježbi kroz umjetnički izražaj i time otvaraju nove pristupe da učenici shvate demokratiju i ljudska prava. Slijedeće stranice sadrže reprodukcije ilustracija u izvornoj veličini kako bi se mogle kopirati i prezentirati u razredu.

Stvaranje razredne atmosfere



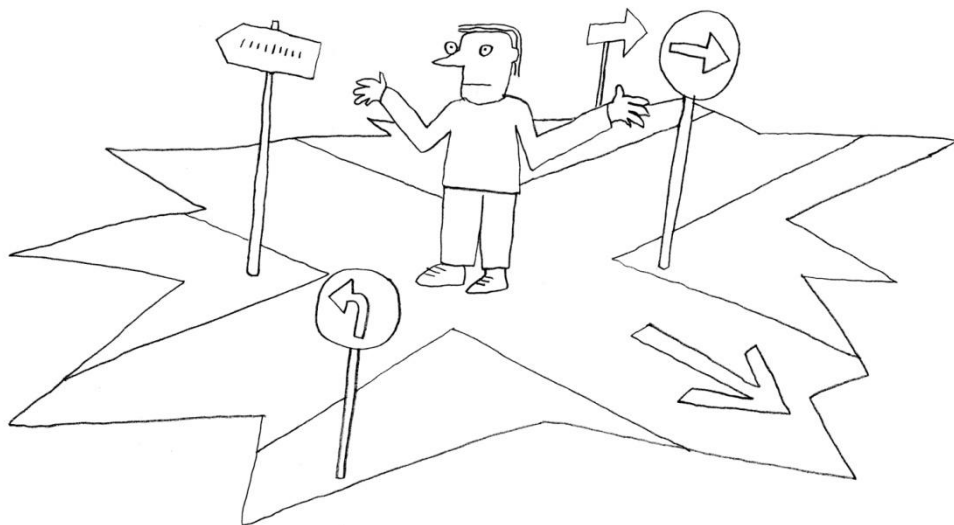
Ilustracije iz prvog poglavlja

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava.

Pojašnjavanje vrijednosti



Ilustracije iz drugog poglavlja

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava.

Upoznavanje ljudsk



Ilustracije iz trećeg poglavlja
Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – šesta knjiga
Podučavati demokratiju
Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.

Doživljavanje drugih



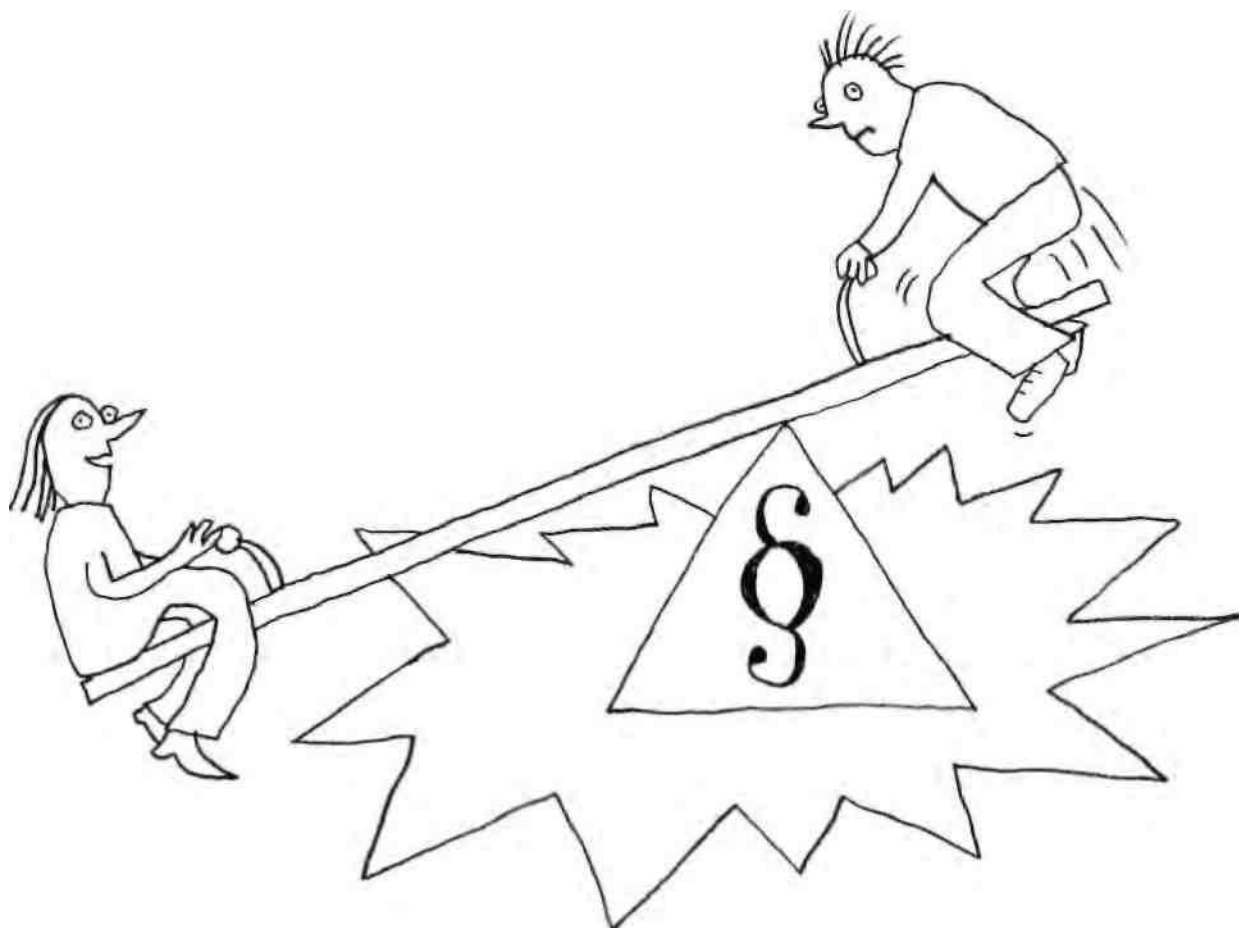
Ilustracije iz četvrtog poglavlja

Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava.

Omogućiti djelovanje pravde



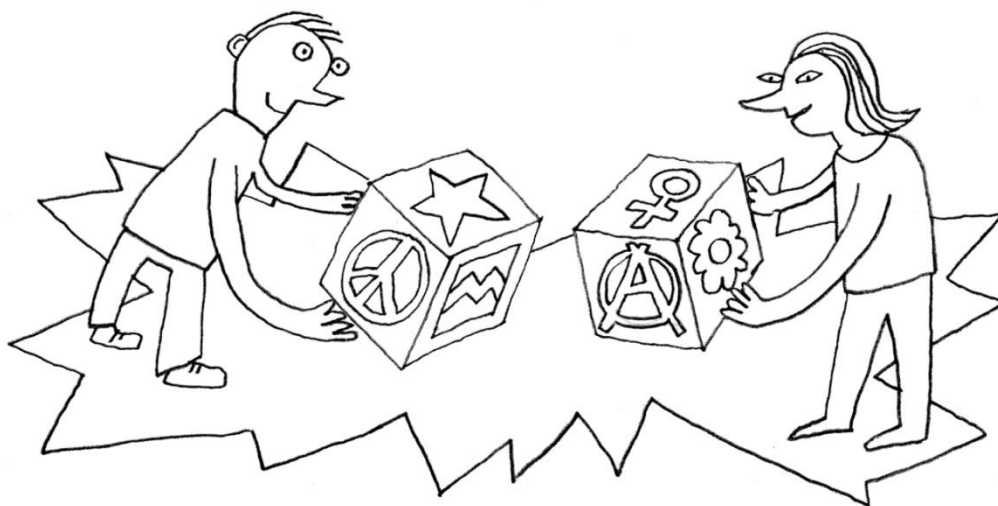
Ilustracije iz petog poglavlja

Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava.

Razumijevanje političke filozofije



Ilustracije iz sesto poglavlja

Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava.

Učestvovanje u politici



Ilustracije iz sedmog poglavlja

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava

Kako se nositi s konfliktom



Ilustracije iz osmog poglavlja

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – šesta knjiga

Podučavati demokratiju

Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava

Ovaj priručnik za nastavnike sadrži zbirku vježbi i modela za Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava (u daljem tekstu: EDC/HRE) u školama kao i za neformalna obrazovanja. Ovi modeli nastave pružaju okvir kojim se učenici aktiviraju, tako što im se pružaju primjeri razumijevanja općih principa demokratije i ljudskih prava. Mnoge vježbe se mogu prilagoditi raznim starosnim grupama, s obzirom da nivo razmišljanja može varirati.

Velika raznolikost pristupa odražava činjenicu da su autori iz različitih dijelova Evrope doprinijeli ovoj knjizi. Autori su se oslonili na različite izvore i tradicije podučavanja i učenja i odabrali modele koje poznaju iz svog praktičnog iskustva i testiranja u razredu. Međutim, postoji zajedničko razumijevanje EDC/HRE koje se provlači u svakom dijelu ove knjige: u EDC/HRE, metode su nosioci poruka. Ovaj priručnik pruža korisnicima mogućnost da izaberu i isprobaju različite tradicije i pristupe Građanskom odgoju (EDC/HRE).

Ovo je šesta knjiga iz serije od šest knjiga:

Knjiga I - *Obrazovanjem do demokratije*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Popratni materijal za nastavnike

Knjiga II - *Odrastati u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za niže razrede osnovne škole

Knjiga III - *Zivjeti u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede osnovne škole

Knjiga IV - *Učestvovati u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za završne razrede srednje škole

Knjiga V- *Istraživanje dječijih prava*; Devet malih projekata za osnovni nivo obrazovanja

Knjiga VI- *Podučavati demokratiju*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, Zbirka modela za obrazovanje iz oblasti demokratije i ljudskih prava



www.coe.int
<http://book.coe.int>

Vijeće Europe ima 47 zemalja članica, čime praktično pokriva cijeli Evropski kontinent. Njegov cilj je razviti zajedničke demokratske i pravne principe koji se temelje na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugim relevantnim tekstovima o zaštiti pojedinca. Sve otkad je osnovano u 1949. godini, nakon završetka Drugog svjetskog rata, Vijeće Europe simbolizira pomirenje..